

Jaargang 25, nr. 3. September 2010

van wirs

Driemaandelijks tijdschrift van heemkundekring 'Amalia van Solms', Baarle-Hertog-Nassau

kaante

Colofon

Heemkundekring 'Amalia van Solms' houdt zich actief bezig met het erfgoed van onze gemeenten. Dit om de kennis ervan te vergroten, het waardevolle te behouden en te beschermen en de verzamelde gegevens voor iedereen beschikbaar te stellen. De kring verzamelt hiertoe informatie over velerlei onderwerpen uit het heden en verleden van Baarle, Castelré, Ulicoten en Zondereigen.

Overname van artikelen of gedeelten ervan is toegestaan mits bronvermelding.
Losse nummers van Van Wirskaante zijn te verkrijgen voor € 2,50 per stuk.

Openingstijden van het Heemhuis, Kerkstraat 4, 2387 Baarle-Hertog:

- Elke woensdagavond van 19.30 tot 21.30 uur
- Elke eerste zondag van de maand van 10.30 tot 13.30 uur

Contact:

Voorzitter Ad Jacobs, Willem Alexanderstraat 56, 5111 AC Baarle-Nassau (013 5078258)

Vice-voorzitter Antoon van Tuijl, Oranjelaan 24, 5111 XK Baarle-Nassau (013-5078631)

Secretaris Sandra Verhoeven, Kappelstraat 20a, 5111 HK Baarle-Nassau (013 5078663)

Internet:
www.amaliavansolms.org

E-mail:
info@amaliavansolms.org

Bankrelaties:

- Rabobank
De Zuidelijke Baronie
rekening 10.38.94.969
- KBC Baarle-Hertog
rekening 733-3023880-32

Realisatie en druk:

Koninklijke Drukkerij Em. de Jong, Baarle-Nassau

Inhoud

178 Voorwoord

180 Aan de praot mee.....
(42) Piet de Rooy

Als ik zeg dat ik unne zoon ben van Piet Kèès, dan kent iedereen mèn

194 Presentatie boek 'Straten met een verhaal'

Het boek is vanaf 14 oktober af te halen of te koop

196 Archeologie in Zondereigen (12)

203 In Memoriam

204 Bij de zusters op kostschool (2)

Ria Willekens en Jos Withagen vertellen over hun ervaringen bij de zusters op kostschool

211 Nieuwe leden

212 Honderd zandwegen van naam voorzien

Op verzoek van de gemeente Baarle-Nassau heeft de Heemkundekring namen bedacht voor zandwegen in het buitengebied

214 Wie doet er mee

Een paar oproepen voor mensen die eens wat anders willen

Redactie

André Moors

Piet van der Flaes

Antoon van Tuijl

Herman Janssen

Jaargang 25, nr. 3, September 2010

van wirs

Driemaandelijks tijdschrift van heemkundekring 'Amalia van Solms', Baarle-Hertog-Nassau

kaante

217 Tijn en wilde tijn, wat een wonderplantjes (14)

Kruidenvrouwetje Jeanne Meeuwesen steekt de loftrumpet over dit kruid

219 De post in Baarle-Hertog tijdens de Eerste Wereldoorlog (3)

Het hoofdkwartier van het Belgische leger was zich terdege bewust van de gevaren van de briefwisseling tussen de soldaten aan het front en hun familieleden in bezet België

230 Oude verbinding van Oude Strumpt naar Heikant hersteld

Een jarenlang niet toegankelijk pad is in juni weer in ere hersteld

233 Stamboom van Fons Cornelissen

234 Zware tijden

Piet van der Flaes vertelt over de crisisjaren rond 1930

236 Van 'nen doodskop en aanderen hoge nood

Fons Willemsen: "Lowie, de grafmaaker, had bij onze pa stiekum op z'ne kruiwaogen enen dooskop gezet".

238 Merkwaardigheden (62)

241 Smeerplinten, wel of niet terecht bij oude gebouwen?

246 Arme Amalia (69)

248 Activiteitenkalender t/m december 2010

Voorwoord

Gedurende de zomer - en vakantiemaanden is er nog volop actie bij Amalia. De activiteiten hebben vooral betrekking op ons eigen heem en de heemreis heeft veelal historische raakvlakken met Baarle.

Eind mei trokken we met een aantal trouwe wandelers het buitengebied in voor de echte vroege vogeltocht. Vogels en dan vooral zangvogels vragen op deze wandeling de meeste aandacht. De deelnemers hebben niet alleen genoten van ons prachtige buitengebied, maar ook aan de rijke variatie vogels die er te zien en ook te horen waren. Het was meer dan de moeite waard om voor deze prachtige wandeling, onder deskundige leiding van Antoon van Tuijl, erg vroeg uit de veren te komen.

Een vast onderdeel in ons gevarieerd jaarprogramma is onze heemreis. Dit jaar ging de tocht naar Gent waar Herman Janssen een aantrekkelijk programma voor ons gemaakt had. Omdat er voor deze reis zoveel belangstelling was zijn we twee weken later nogmaals naar Gent getrokken. Onder leiding

van Herman en Antoon werden we rondgeleid door de "kuip" van Gent. Natuurlijk bezochten ook wij hier de bekende bezienswaardigheden zoals o.a. de St. Jacobskerk, het Vleeshuis, de Korenlei, de St. Baafskathedraal en het glasatelier Mestdagh.

Het bezoek aan het glasatelier was indrukwekkend. Ingrid Meyvaert, de ontwerpster, vertelde vol passie over het ontstaan van de onderwerpen van brandglasramen. In de toonzaal kregen we prachtige brandglasramen te zien die door haar zijn ontworpen. Luc Mestdagh, haar man, deed uit de doeken op welke manier glasra-

men gemaakt worden. Duidelijk is geworden dat er heel wat bij komt kijken: een waar ambacht. De combinatie van het kunstenaarschap van Ingrid en het vakmanschap van Luc heeft ons gegrepen. Uiteraard sprak het iedereen aan dat de totstandkoming van de brandglasramen van de kerk in Zondereigen, gewijd aan zuster Rumolda en Pater Ladislas Segers, uitgebreid aan de orde kwamen. Zo werd de link met ons Baarle in deze heemreis weer duidelijk gelegd.

Elke eerste zondag van de maand is ons Heemhuis open voor leden en andere belangstellenden. Zoals gebruikelijk staat de koffie klaar en kan men in het Heemhuis rondsnuffelen in ons archief of gewoon een praatje maken.

Sinds kort hebben wij aan deze open zondagen een thema gekoppeld aan zaken die Amalia in huis heeft. Amalia krijgt veel zaken aangeboden. Niet alleen om ze te bewaren, maar zeker ook om ze te laten zien. Door deze themakoppeling kan men snuffelen in aan ons aangeboden zaken. Enkele thema's die al op de rol gestaan hebben zijn o.a. de plakboeken van Jo Huijbregts, Hendrik Conscience en

Een van de vele bijzondere oude foto's uit het boek 'Straten met een verhaal'. Agnes Severijns (l) en Miet van den Brandt (r) op de Oude Strumpt voor het huis van de familie Gust van Hellemond. Bij de voordeur de families Severijns en Van Hellemond (1944, mevr. F. Severijns-Michielsen)

kickers. Nieuwsgierig geworden? Loop gerust eens binnen op een eerste zondag.

Eind april hebben wij al onze leden een extra Van Wirskaante kunnen aanbieden met als titel "MN7" het militaire radio luister- en zendstation in Baarle-Hertog 1915-1919. Hiermede hebt u als lid een uniek boek in handen gekregen, zowel qua beeldmateriaal als inhoudelijk. Er wordt hierin een stuk geschiedenis blootgelegd, gerelateerd aan de bijzondere situatie van Baarle tijdens W.O.I.

De auteur, de heer Jacques Boone, gaf Amalia toestemming om zijn verhaal in deze vorm te publiceren. Hiervoor onze hartelijke dank.

In het najaar staat onze tweede uitgave op de rol. Deze keer een boek dat alle straten van onze gemeenten in woord en beeld zal brengen.

Het boek is geschreven door André Moors en zijn zoon Dennis. Het wordt een echt lees- en kijkboek met veel niet eerder gepubliceerd fotomateriaal. André is veel op informatie uitgegaan en heeft op deze wijze veel uniek fotomateriaal uit de bekende schoendozen gekregen. Tijdens de Midzomernachtfair hebben wij enkele proefexemplaren ter inzage gelegd. De belangstelling op deze avond was geweldig. We kregen veel inschrijvingen en complimenten voor ons stratenboek. Op donderdagavond 14 oktober wordt het om 19.30 uur gepresenteerd in de aula van het Cultureel Centrum. Zorg dat u erbij bent.

Op de eerste zondag van september wordt volgens traditie onze vierentwintigste heemkalender gepresenteerd. De werkgroep "heemkalender" koos voor 2011 als thema "kunstenaars in Baarle".

Eind september beginnen wij met de huis-aan-huis verkoop van onze heemkalender.

Voor de verkoop van onze heemkalender hebben wij gelukkig een aantal trouwe verkopers. Maar elk jaar vallen er wel een paar verkopers af. Wij kunnen dus nog helpende handen gebruiken en wil je enkele straten in je eigen buurt doen, meld je dan aan bij de werkgroep "Heemkalender".

De opbrengst van de heemkalender is nog steeds een welkome aanvulling voor onze begroting. Mede daardoor kunnen wij u jaarlijks enkele activiteiten gratis of tegen een vriendenprijs aanbieden. Wij hopen deze "traditie" ook volgend jaar voort te kunnen zetten. Verkopers en kopers, namens Amalia allemaal hartelijk bedankt.

Ad Jacobs, uw voorzitter

*“Waar wij sliepen was het in de winter zó koud,
da de vlooiën op de pispot kossen schaatsen.”*

Aon de praot mee.....(42) Piet de Rooy, zoon van Piet Kèès

ANDRÉ MOORS

Als je Baarlenaren vraagt of ze Piet de Rooy kennen, krijg je steevast de wedervraag: welke de Rooy bedoel je? De opmerking 'het is unne zoon van Piet Kèès' maakt meteen aan alle onduidelijkheid een einde! Want elke wat oudere Baarlenaar kende Piet Kèès. Hij had in Baarle op de hoek van de Molenstraat en de Kapelstraat een klein kruideniers-winkeltje. De verkoop van kaas (vandaar de bijnaam Piet Kèès) vormde de hoofdmoot van de verkochte etenswaren. Piet ging altijd met de bakfiets 'de boer op' om bestellingen op te nemen en bestellingen af te leveren. Anna, de vrouw van Piet Kèès, verkocht in het winkeltje aan talloze Baarlenaren haar kaas en overige kruidenierswaren.

Bijzonder was ook dat het gezin de Rooy in het katholieke Baarle als een van de weinige gezinnen protestant was. Ik herinner me nog uit mijn eigen lagere schooltijd (ik zat bij Piet een paar jaar in de klas) dat we toch wel een beetje afstand bewaarden tot de kinderen de Rooy. "Kijk uit, dè zijn protestanten," zeiden we dan wel eens onder elkaar. Eigenlijk te belachelijk voor woorden. Zowel Piet als zijn vrouw Anna zijn al weer geruime tijd geleden overleden. Voor deze 'Aon de praot mee' sprak ik daarom met hun zoon Piet. Hij woont sinds 1979 in Chaam. Uiteraard vertelt Piet in deze 'Aon de praot mee' over zijn eigen levenservaringen. Maar gelukkig weet hij zich nog heel veel

over het leven en het werk van zijn ouders in Baarle te herinneren. Kortom, het verhaal van Piet is het lezen meer dan waard.

Wie is Piet de Rooy

Piet de Rooy is geboren op 21 maart 1943 in Baarle-Hertog op het adres Molenbaan 126. Hij is nu dus 67 jaar. Zijn vader, eveneens Piet geheten, wordt geboren op 9 september 1907 in De Hoef bij Mijdrecht (provincie Utrecht). Vader Piet verhuist in 1931 naar Baarle-Hertog. Moeder Anna Meeuse wordt geboren op 27 november 1907 in Breda. Piet en Anna trouwen op 5 juni 1935. In hun gezin worden zes kinderen geboren. De oudste is Teun, geboren op 11 juni 1936 in Baarle-Hertog, overleden op 30 augustus 2008. Op 15 mei 1938 wordt Maarten geboren. Dan komt Piet op 21 maart 1943. Op 31 december 1944 ziet broertje Wim het levenslicht. Tot groot verdriet van het gezin overlijdt het kindje al op 26 februari 1946. In 1946 wordt Sien geboren, de enige zus van Piet. Zij overlijdt in 1996. Op 28 december 1947 krijgt Piet nog een broertje, met dezelfde voornaam (Wim) als zijn overleden broertje.

Piet, zijn vrouw Erry en dochter Nancy gefotografeerd in 1985 t.g.v. het 50-jarig huwelijk van de ouders van Piet

De vader van Piet overlijdt op 20 januari 1994 in Baarle-Hertog op 86-jarige leeftijd. Moeder Anna overlijdt in Baarle-Nassau op 11 augustus 2000. Ze is dan 92 jaar.

Zoon Piet is getrouwd met Erry Korteweg uit Chaam, geboren op 31 mei 1947. Piet en Erry trouwen op 4 september 1970. In 1979 verhuizen ze vanuit Baarle naar Chaam. Uit hun huwelijk wordt één kind geboren, dochter Nancy. Ze ziet het levenslicht in Baarle-Nassau op 11 juli 1974. Nancy is getrouwd met Paul Donkers uit Chaam. Piet en Erry hebben twee kleinkinderen, Pim van 10 jaar en de zesjarige Bink. Het jonge gezin woont in Almere.

In zijn arbeidzame leven was Piet huisschilder. Later heeft hij een aantal jaren in diverse functies gewerkt bij het Ministerie van Defensie.

Meer dan vermeldenswaard is dat

Piet al 47 jaar koster is in de Protestantse Kerk Nederland (P.K.N.) in Chaam.

Opmerkelijk is dat de officiële naam van de familie niet de Rooy is, maar de Rooi. "In onze paspoorten staat ook de Rooi. Maar onze pa schreef het altijd als de Rooy. Waarom hij dat deed weet ik

niet. Dat hebben we altijd maar zo gelaten," aldus Piet.

De jeugdherinneringen aan de Molenbaan van zoon Piet

Piet weet nog dat aan de Molenbaan, op de hoek van de Tommel een molen heeft gestaan. De molen zelf heeft hij nooit gezien, alleen wat restanten (puin). "Op die hoek woonde vroeger Fons Verheijen. Die had geen kinderen. Toch kwamen wij er nog al eens. Later verhuisden Fons en zijn vrouw Marie naar de Turnhoutseweg bij de kapel. Achter ons huis aan de Molenbaan was een heel grote groentetuin en een kippenren. We han niet alleen kippen, maar ook kalkoenen, ganzen en pauwen. Het was gewoon unne dierentuin bij ons. Er stonden ook veel bomen. Daarin maakten we boomhutten.

We speelden veel met de kinderen van Fons en Anna Janssens, die naast ons woonden. Jeanneke was van mijn leeftijd, de anderen waren ouder. Met meerde kinderen gingen we iedere dag over de Molenbaan naar school. In de Molenbaan lagen toen IJsselsteentjes. In de winter was het wel leuk.

Het huisje in de Molenbaan waar Piet is geboren en zijn kinderjaren doorbracht

1938: De moeder van Piet en zijn broertje Teun voor het huisje aan de Molenbaan

Als er dan namelijk sneeuw lag, stopte bij ons thuis de melkwagen die gereden werd door unne zoon

van Fons Vinckx. Die woonde op de Eikelenbosch. Dan wier de slee achter de melkwagen gebonden en

1948: Van onder naar boven: zusje Sien, Maarten, Piet (op de rug van Maarten), Teun en Wim. De foto is gemaakt in de Molenbaan voor het ouderlijk huis. Achteraan Loveren

zo wieren we naar de hoek mee de Pastoor de Katerstraat getrokken. Daar wier de slee weer losgemaakt en gingen we te voet verder. In de oorlog moesten we het huis uit en trokken in de schuilkelder van de broeders. De Duitsers gingen ons huis gebruiken als uitkijkpost."

Ernstig ongeluk aan het rechteroog

Uit zijn rechteroog ziet Piet bijna niets. Met moeite kan hij met dat oog licht en donker of iets wits of zwarts onderscheiden. Dit alles is een gevolg van een ongeluk dat hem thuis overkomt als hij negen jaar is. Toen woonde het gezin de Rooy al op de hoek van de Molenstraat met de Kapelstraat. Piet: "Ik weet nog goed, het was op een zondagavond. Vader en moeder waren niet thuis. Ze waren naar een verjaardag in Gilze. Ik had al wel eens gezien hoe de wasdraad werd gespannen. Dan wieren twee draden bij elkaar gehouden met een houtje er tussen. Dat houtje wier dan 'opgedraaid'. Ik probeer het ook. Maar plots breekt het houtje en een stuk ervan vliegt in mijn rechteroog en op mijn neus. Toen was het ineens afgelopen met het licht. To Keustersmans van de Rooie weg werkte bij ons dag en nacht in het huishouden. Ze wist er geen raad mee. Naar den dokter wier niet gegaan. Wij waren niet zo doktersachtig. Ik wier in bed gedaan. Die dag had ik haring in tomatensaus gegeten. Toen ik 's morgens uit bed kwam, was heel mijn bed rood want ik had moeten overgeven. 's Morgens hebben ze me meegenomen naar dokter Govaerts. Die stuurde mij door naar de oogarts in Breda, dokter Wiegiersma. Ik

moest elke dag naar hem toe om te druppelen. Ik kon heel veel hebben van die man. Alleen als hij iets met zijn handen in mijn oog wilde doen, schopte ik hem bij wijze van spreken voor zijn schenen. Als er een apparaat voor mijn oog wier gezet, vond ik da niet erg. Toen wilden ze me naar Utrecht naar het ziekenhuis doen. Ik zei tegen ons moeder, daar goi ik niet naar toe want dan ben ik mijn oog kwijt en dan krijg ik een glazen oog. Ik zeg tegen haar, je moet me beloven dat ik daar niet naar toe hoef. Ze is haar belofte nagekomen en daar ben ik nog altijd blij om."

Veel slaag gehad op de lagere school

Het geheugen van Piet is bijzonder goed. Zo weet hij zich nog perfect te herinneren dat hij op de kleuterschool bij zuster Mansueta in de klas zat. "Ik ging niet graag naar de kleuterschool. Ik was weer bijna net zo rap thuis als ze me er naar toe gebracht hadden. Ik weet nog dat ik bij zus Lindeloof in de klas zat. Na de kleuterschool ben ik naar de lagere school in de Stationsstraat gegaan. Daar waar confectiefabriek Lehmann gezeten hee.

Daar stond maar anderhalf klaslokaal omdat de rest in de oorlog kapot was geschoten. De andere klassen zaten op andere plekken, bijvoorbeeld in het patronaat en in de pastorie bij de pastoor. Achter de school, waar nu de Aldi zit,

gingen we in de winter schaatsen. De broeders deden dat heel goed moet ik zeggen. Ze zetten dan, zodra het vroom, de speelplaats onder water. Toen de nieuwe lagere school aan het Sint Annaplein in oktober 1949 klaar was, zijn we in optocht met de harmonie daar naar toe verhuisd."

Piet kon niet goed leren, zegt hij. "Volgens mij heeft dat een oorzaak. Ik was links. Ik heb twee jaar in de eerste klas gezeten en toen heel veel slaag gehad van broeder Jozef omdat ik links schreef en het niet geleerd kreeg om rechts te schrijven. Dan sloeg hij met de scherpe kant van een liniaal op mijn hand en boven op mijne kop. Van zenuwachtigheid moest ik meer naar de wc. Ik vroeg dan aan hem of ik naar de wc mocht en mocht dat

1955: Schoolreis naar Zuid-Limburg. De bus was van Jos van Raak, hij was ook de chauffeur. V.l.n.r.: Henk Gulickx uit de Stationsstraat, Piet en broeder Amandus

1951: Piet als 8-jarige op de lagere jongensschool aan het Sint Annaplein in Baarle-Nassau

1955: Klassenfoto van de 4^e klas met o.a. Piet. Van links boven tot rechtsboven: Ad Voeten, Henk v. Lanen, Ad v.d. Broek, Ad v. Gestel, Louis Meeuwesen, Peter Laurijssen, Frans Keustermans, Kees Smeekens, Jan Bruurs, Karel Pelkmans, Piet de Rooy, Henk Gulickx, Ad Martens, Tinus Siemons, Frans Meeuwesen, Broeder Amandus, Fons v. Tilburg, Frans Bayens, Jan Verheijen, Johan Raeijmaekers, Wim v. Lanen, Fons Klaassen, Leo Wens, Jan Balder, Piet Hereijgers, Floor Bernaerts, Frans v.d. Broek, Piet Meijer, Bernard Antens, Leo Olieslagers, Wil Martens, Ad v. Tilburg, Karel v.d. Boom, Johan Spapen, André Moors, Jac. v. Tilburg, Maurice Gulickx en Suske Braspenning

niet. Op een gegeven moment was het zó erg, toen heb ik het onder de bank gedaan. Ik kreeg van Jozef een pak slaag en kon naar huis. Ons moeder is toen naar Jozef gegaan om haar beklag te doen. Ophouden met tikken geven mee de liniaal was er niet bij, maar ik mocht voortaan wel naar de wc. Na twee jaar kon ik rechts schrijven en mocht ik naar de tweede klas. Daar kwam ik bij broeder Amandus, unne hele goeie broeder. Die begreep mij wel en toen had ik ook een goei rapport. In de derde klas kreeg ik dat ongeluk met mijn oog. Broeder Eugenius stond er voor de klas, ook unne hele goeie. Die is naderhand uitgetreden en getrouwd met de weduwe van Gestel. Van Gestel was marechaus-

see en werd aan het einde van de Tweede Wereldoorlog gefusilleerd. Omdat ik veel achterstand opliep vanwege het ongeluk met mijn oog, kon ik niet goed lezen. Daarom bleef ik weer zitten. In de vierde klas zat ik bij broeder Amandus (een andere broeder dan in de 2e klas). Hij is te zien op de foto, gemaakt in 1955 van de vierde klas. Ik sta er ook op en gij André trouwens ook. Amandus was ook unne goeie mens. Hij stierf op de speelplaats tijdens het sneeuw ruimen aan een hartstilstand. Na een minuut of wa rammelde broeder Franciscus op de speelplaats mee de bel. Toen het stil was vertelde hij dat broeder Amandus dood was en dat we daarom naar huis toe mochten. Nou, alle kinde-

ren staken de handen in de lucht en juichten uit volle borst! In de vijfde klas zat ik bij broeder Willibrord. Iedereen noemde hem 'de grijze vos', want hij had nogal grijs haar. Unne hele goeie broeder. Die hield heel veel van de natuur. Toen ik bij broeder Franciscus in de zesde klas zat, ging het helemaal verkeerd. Dat lag niet aan hem maar aan broeder Eugène, broeder van de vierde klas toen Amandus was overleden. Op de speelplaats was iets gebeurd. Hij sloeg toen Sooi Timmermans mee zonne kop tegen de muur van de school, want Eugène docht dat Sooi de dader was, maar da was nie zo. Ik zeg da tegen Eugène. Ik nam het altijd veur Sooi op. Altij. Ja, toen Sooi vorig jaar verongelukt is, had ik daar een

voorgevoel van. Ik heb daar echt wel verdriet om gehad.

Maar enfin, Eugène wilde toen van mij weten wie het wel gedaan had. Ik zeg, dat vertel ik nie. Ik ben ginne verrader. Is da christelijk om Sooti zo te slaan, zee ik tegen Eugène. Nou, dat had ik als protestant nou net nie mogen doen! Een week of wa later gingen we van de zesde klas voetballen op het voetbalterrein van Gloria tegen jongens van de Belze school. En toen nam Eugène, die scheidsrechter was, wraak op mij. Hij zegt tegen mij, gij er af! Ik zeg, wat is da nou? Hij zegt, gij weet wel waarom. Ik zeg, wie is er nou eigenlijk hoofd van de school, de broeder van de vierde of van de zesde klas? En het hoofd van de school heeft mij opgesteld. Hij zegt, als gij de bal aanraakt is ie voor de tegenpartij. Ik maak unne goal en hij zegt, nou er af of ik sla jouw hersens in. Ik zeg, dat is geen praat veur unne geestelijke. Op een gegeven moment begint hij te slaan. Nou, ik vat hem bij zonne strot en werk hem tegen de grond en hou hem in unne houtgreep. Toen van Beek uit de Kapelstraat, die werkte bij de Gaarshof, stond langs het veld om naar de voetbal te kijken. Die heeft er mij toen afgehaald. Toen zei toen tegen mij, goh kèèsboerke, ge had hem kapot geknepen. Ik zeg, ik had er nog geen spijt van gehad ook. Zonne broeder hoort nie meer op de wereld thuis. Dags daarna, op school, zegt broeder Franciscus tegen mij, wat is er gebeurd Piet? Ik zeg, dat zult u wel weten. Hij zegt, dan zul je toch vergiffenis moeten gaan vragen in de vierde klas. Ik zeg, da denk ik toch nie. Hij kan bij mij vergiffenis komen vragen. Toen ben ik naar huis gegaan. Tien voor half tien was ik weer thuis. Onze

pa zegt, da komt goed uit. Mee de baan op. De volgende dag ook. Naar Ulicoten en Castelre. Toen zei onze pa, vanavond gaan we naar het klooster. Wit heet was ie. Nou, in het klooster kreeg onze pa geen gelijk van Franciscus, Eugène en het hoofd van de broeders. Toen zei onze pa, oké, dan ga ik nu naar de politie. En toen kreeg hij wel gelijk, want van de politie moesten ze niks hebben. De rest van het schooljaar was echter naar de donder. Ik deed niks meer. Rekenen mee breuken heb ik op de ambachtsschool geleerd."

Protestantisme versus katholicisme

Het feit dat Piet protestant was op een katholieke school met allemaal katholieke jongens heeft Piet eigenlijk nooit als een probleem ervaren. Wij, katholieke jongens keken, zoals gezegd, wel met enige afstand naar Piet. "Het Weesgegroeitje en het Onze Vader ken ik allemaal. De Engel des Heren ken ik ook nog. Maar op mijn rapport had ik nooit een punt voor catechismus. Behalve in de derde klas. Unne Verhoeven van Groot Bedaf zei ik de catechismus altijd voor. De broeder had dat gezien en toen kreeg ik een tien." Met kapelaan van Zon heeft Piet in de derde klas ook problemen gehad. "Hij vroeg aan mij als protestant wat ik van biechten dacht. Ik zeg, mag ik dat eerlijk zeggen? Nou da mocht. Ik zeg, ge kunt tegen unne kapelaan of pastoor nie biechten. Tien Onze Vaders en drie keer de kruisweg en de zonden zijn vergeven, dat gaat nie. Dat is wel heel gemakkelijk. Iemand die ge iets hebt aangedaan daar kun je het mee uitspreken. En de verantwoording moeten we boven

aflleggen. Bij het Laatste Oordeel, dan wordt er pas geoordeeld. Toen zegt hij tegen mij, jij bent unne ketter. Ik zeg, wij spreken elkaar nog wel eens ooit en ik hoop dat da biechten er af gaat. Jaren later, op een receptie van een zilveren bruiloft in Alphen - waar hij inmiddels pastoor was - ontmoet ik hem weer. Ik zeg, dat komt goed uit, wij zouden elkaar nog eens spreken. Hij zegt, wie bent u? Ik zeg Piet de Rooy. En toen begon hij alle de Rooyen uit Baol op te noemen. Ik zeg, nie van de Rooy, van Piet Kèès. Wij zouden het nog eens hebben over dat biechten. Dat is er gelukkig af. Ik hoop nou nog één ding. Da jullie ook nog eens mogen trouwen en dan zijn we van unne hele hoop gefrustreerde mannen af. Hij stond op en hij was weg."

Vloeken is volgens Piet bij zijn familie uit den boze. "Als ik op mijn duim sla zeg ik au. Meer niet. Tegenwoordig zeggen kinderen al heel jong shit. Daar heb ik wel zo'n hekel aan. Onze kleinkinderen heb ik geleerd 'chips' te zeggen als er iets is! Bij Piet thuis werd iedere dag gebeden. Piet: "Op zondag las onze pa teksten voor uit de Bijbel waarover de dominee in de kerk had gepreekt. Voor elke maaltijd baden we het Onze Vader. Dat was wel langer dan wat de katholieken doen. Na het eten dankten we. Als we 's avonds naar bed gingen, gingen we op onze knieën zitten en baden dan ook even voor de nacht. Dat doe ik tot op de dag van vandaag nog steeds. Ik spreek dan de volgende tekst uit:
*Sluit mijn oogjes, vouw mijn handjes, buig voor U neer
Trouwde Vader in den Hoge, zie op mij neer
Leer mij vroeg Uw kind te worden
al ben ik jong en klein*

*Laat mij van Uw grote kudde toch
een heel klein schaapje zijn
Amen*

Naar de ambachtsschool en aan het werk

Als Piet de zesde klas heeft afgerond, staat hij voor een keuze hoe verder. "Eigenlijk zou ik naar de Mulo gaan. Op mijn rapport stond echter, blijven zitten of naar de ambachtsschool. Nou, ik wilde na al die ellende wel van die school af. Daarom ben ik naar de ambachtsschool in Breda gegaan. Iedere dag ging ik op de fiets. Ik kon heel goed tekenen. Ik heb mee plezier mijn opleiding voor reclametechnaar, reclameschilder, huisschilder, autospuitser en behanger gevolgd. Toen ik klaar was, ben ik gaan werken. Mijn eerste baas zat in Chaam, huisschilder van Beek. Daar was ik maar een half jaar omdat hij in de winter geen werk meer had. Daarna werkte ik bij een schildersbedrijf in Breda. Na daar

**1958: Piet krijgt les in reclame-
tekenen op de ambachtsschool in
Breda (hij schildert Kwatta)**

**1962: Piet op zijn brommer, een Kreidler Floret achter het
ouderlijk huis aan de Molenstraat/Kapelstraat. Voorop zit
zijn nichtje Ineke uit Brunssum**

1963: Piet is al heel zijn leven een muzikliefhebber

zes jaar gewerkt te hebben, ging ik schilderen bij Jan de van Kerkhof in Baol. Ik bleef er bijna zes jaar. Het vak van huisschilder begon mij echter steeds meer tegen te staan. Waarom? Omdat je veel te veel prutswerk moest leveren. Dat wilde ik niet."

Na nog even in Gilze bij een schildersbedrijf gewerkt te hebben, wordt Piet in januari 1972 aangenomen bij Defensie. "Daar ben ik in het militaire kamp Buitenveld, tegenover Prinsbos begonnen als postbode. Weer later ben ik achtereenvolgens gaan werken bij het munitiedepot in Alphen en in een

huishoudelijk magazijn en in een kledingmagazijn op de vliegbasis in Gilze-Rijen. Ja, ik heb van alles gedaan. Na een ongeluk, waardoor ik problemen kreeg met mijn rug, ben ik de laatste dertien jaar, voor ik met de Vut ging, gaan werken bij de Geestelijke Verzorging. Daar zat ik op mijn plek. Daar hielp ik mensen die in de problemen zaten. Ja, ik zeg maar zo, unne aap kun je alles leren!"

Koster in de Protestante Kerk van Chaam

In zijn jonge jaren was Piet al actief in het jeugdwerk voor de Protestan-

De van oorsprong 15e eeuwse Protestantse Kerk in Chaam

Dezelfde kerk gefotografeerd in de jaren '20 vanaf de Ulicotenseweg. Het café was van den Dekker. Zie de imposante kerktoeren

Piet als koster in de kerk in Chaam aan het werk

te Kerk in Chaam. Op een gegeven moment ging hij zijn neef Wim Meeuse helpen die kosterswerk deed in Chaam. Na verhuizing van die neef, nam Piet het kosterswerk over. En dat nu al 47 jaar!

“Ik ben in de kerk op zondag altijd aanwezig tijdens de Dienst en door de week bij trouwerijen, begrafenissen en zo. De laatste jaren is het weliswaar minder druk geworden in de kerk, maar in de zomer hebben we heel veel vakantiegasten. Gemiddeld zitten er dan tachtig mensen in de kerk. Als er iets te vragen is, weet men de koster altijd te vinden. Je bent als het ware een pispootje. Als je zelf iets vraagt, kan het vaak niet. Zo werkt dat. Maar ik geef niet op, duw dan door.”

De prachtige monumentale kerk waarin Piet koster is, stamt uit de vijftiende eeuw en heeft een erg mooi interieur. De kerk is meer dan de moeite waard om te bezoeken. Vroeger was de kerk veel groter en had een grote, zware toren. Piet: “Toen de Duitsers zich aan het einde van de Tweede Wereldoorlog terugtrokken, heeft de kerk en de toren zeer zware schade opgelopen. De toren stortte in. Na de oorlog is de kerk weer gerestaureerd. De omvang is sindsdien kleiner en helaas zonder grote toren. In Chaam zijn er nooit problemen geweest tussen de mensen die tot verschillende Protestantse Kerken behoorden. Van huis uit ben ik Nederlands Hervormd. Gereformeerde, streng Gereformeerde, Lutherse en Hervormde Kerken zijn een tijd terug samengegaan. Men kwam steeds meer op één lijn te zitten.”

De eerste jaren van onze pa en moeder in Baol

“Onze pa komt uit een gezin met negen kinderen. Hij was unne hele goeie mens. Was altijd rustig. Maar als hij echt kwaad was, dan was de boot aan. Slaan deed hij nooit. Hij heeft mij wel eens boven de beerput gehouden omdat ik altijd wegliep. Hij zee, als ge nog unne keer wegloopt, dan verzuip ik je! Nou, ik ben nooit meer weggelopen. Ons moeder was heel, heel streng. Die kwam uit een gezin met maar liefst dertien kinderen. Volgens mij was ze zo streng omdat ze een strenge opvoeding heeft gehad van opa en oma. Als wij daar naar toe gingen, moesten we op een stoel gaan zitten en daar kwam je niet af. Die strengheid zat ook bij ons moeder in haar karakter. Maar ze was wel oprecht. Onze pa heeft ons moeder ook via

1931: Moeder Anna poseert als ze 24 jaar is

In het eerste witte huisje bracht Piet Kèès zijn jeugd door. Links rivier de Amstel

Het bakhuis is het enige dat is overgebleven van de boerderij van Teunis, de broer van Piet Kèès

de protestante jeugdbeweging leren kennen.”

Piet Kèès was eigenlijk van beroep bakker. Hij komt in 1931 in Baol terecht. Hij gaat er kaas maken bij zijn broer Teunis. Die woonde vlak voor Zondereigen, aan een zandbaan. Die zandbaan begint in de knik van de Tommelsche Heide. Broer Teunis had een boerenbedrijf met een aantal koeien. Het was een boerderij van de Maatschappij van Welstand. Op boerderijen van die maatschappij zaten heel veel protestanten.

Piet: “De protestanten kwamen naar het zuiden om eigenlijk het katholicisme een beetje tegen te houden. Op een geven moment verhuist zijn broer naar Elzendorp in de Peel. Onze pa woonde toen alleen aan de Molenbaan in dat huisje wat wij ‘ons nestje’ noemden. Dat huisje was van Sus Vloet. Pa woonde er als ‘jonkman’, was zo gezegd nog niet getrouwd. Hij had toen wel een hondje, een pinxtertje. Die was zo klein dat pa hem over het hoofd zag en dood traptel! Wij hadden in de Molenbaan ook

1923:-Het grote gezin waarin Anna, de moeder van Piet opgroeide. Ze staat in de bovenste rij, 4e van links. Haar ouders zijn 25 jaar getrouwd

nog kostgangers. De vader van Desiré Doornbos en Dré Swaans onder andere. Ondertussen leerde hij ons moeder kennen en zijn ze in 1935 getrouwd. Onze pa heeft trouwens ook verteld dat hij in de oorlog onderduikers hielp om naar een ander onderduikadres te gaan. Zo iemand zat dan dubbel gevouwen in de kaaskist, voor op zijn fiets. Daarover legde hij een doek en kaas en wa peperkoek en zo. Als hij werd aangehouden door een Duitse militair, gaf hij hem een stuk kaas en dan kon onze pa weer door rijden."

Wonen en werken aan de Molenstraat

"Toen ik op de lagere school zat, kochten onze pa en ons moeder in 1950 het huisje op de hoek van

1943: Met deze grenskaart had Piet Kees in de oorlog toestemming om zich te begeven op Belgische grondgebied. Let op de getypte achternaam en op de handtekening

1933: Vader en moeder in hun verkeringstijd

Piet Kèès trouwt met Anna op 5 juni 1935

de Molenstraat/Kapelstraat van unne kleermaker. Daar begonnen ze met hun winkeltje. Naast hun woonde un vrijgezelle juffrouw, Sjo Willekens. Onze pa en ons moeder verkochten er kaas en peperkoek. Kaas kocht hij van bevriende kaasmakers in Woerden en Reeuwijk. Naast kaas en peperkoek begonnen ze toen ook langzamerhand met de verkoop van eieren, boter en allerlei andere kruidenierswaren. Het winkeltje werd gedaan door ons moeder en draaide heel goed. Onze pa ging boodschappen opnemen en wegbrengen mee zonne bakfiets. Hij kwam overal: in Ulicoten, Castelre, aon de grens

en in het buitengebied van Baol. Aan zun transportfiets had hij voor en achter liefst zes tassen hangen en voorop stond een grote houten kist. Daar kon niet iedereen mee fietsen. Hij had niet voor niks van die dikke polsen. Toen ik unne gast was van een jaar of veertien, vijftien, hielp ik onze pa mee boodschappen rondbrengen. Zo kwam ik op een dag bij de familie van Baar die op de Alphenseweg woonde. Hennie, un mooi meisje, was jouw buurmèske. Ik kom achter langs de bijkeuken binnen. Daar zat ze in bad. Ik roep: kèèsboer en ze vliegt uit bad en rent in haar nakie de huiskamer in! Hennie zegt geschrokken tegen haar moeder dat ze vergeten was de deur te sluiten. Dat ik niet terug buiten was gegaan, had moeder van Baar geen probleem mee."

De schrijver van dit artikel kan zich nog heel goed herinneren dat zijn moeder hem als kind wel eens vroeg om in het winkeltje kaas gaan te kopen. De moeder van Piet legde dan een doek op haar grote boezem, pakte een kaas, legde die op de doek en begon dan de kaas in plakken te snijden. "Dat klopt", zegt Piet. "Kaas schaven is trouwens een kunst. Daarvoor heb je wel een goede kaasschaaf nodig. Nou, de ene is de andere niet kan ik jou verzeke- ren. Onze pa stelde hoge eisen aan de kazen van de groothandel uit Woerden of Reeuwijk die door Van Gend en Loos gebracht werden. Het gebeurde wel eens dat er kazen op elkaar hadden gelegen. Dan waren er bij die gescheurd waren maar die gingen dan weer mee terug. Kazen met een boorgat moest onze pa ook niet want dan kon er van binnen schimmel zitten. De kazen werden bewaard bij ons

1936: Vader en moeder met hun eerste kind, Teun

1936: Piet Kèès tilt zoontje Teun op uit een prachtige Kinderwagen

Zo hebben veel oud-Baarlaren Piet Kèès gekend: met zijn bakfiets voor het huisje aan de Molenbaan. Op het zadel zit zoontje Teun (1938)

in de kelder. Daar lagen allerlei soorten. Iedere dag werden ze gekeerd. Voor ze de winkel ingingen werden ze goed schoongemaakt met lauwwater. Tegenwoordig zit er plastic om de kazen. Vroeger was dat niet zo. Precies als ons moeder 57 jaar werd, haalt ze haar rijbewijs en wordt er een auto gekocht. Vanaf toen gingen vader en moeder den boer op mee de auto. Maria Bayens deed dan de winkel; die was daar goed bekwaam voor. Vader en moeder zijn doorgegaan met hun winkeltje tot ongeveer 1971. Toen werd de Belgische BTW ingevoerd en dat zag onze pa

helemaal niet zitten. Toen werd het pand verkocht aan Jos Kin."

Het gezinsleven thuis

Volgens Piet was het altijd leuk om thuis te zijn. Ondanks dat moeder streng was, hield ze van moppen. En ze mochten volgens Piet nog schuin zijn ook. Moeder deed vaak spelletjes met de kinderen en leerde hen liedjes zingen. Het hele gezin sliep op zolder, in één grote ruimte.

Piet: "Links en rechts stond tussen de bedden een kast als afscheiding. In de winter konden 'de vlooiën schaatsen op de pispot', want daar stond het ijs op. Soms waren ratten onze gast. Die liepen dan onder de bedden door. Daar waren wij niet bang van. Ze vreten van alles, zelfs zeepoeder. Onze pa ving ze mee klemmen. Zelf nam ik den hond wel eens mee naar boven en die ving er soms ook. In de kelder en in de winkel zaten ze absoluut niet. In die ruimten konden ze niet komen."

Piet Kèès was volgens zoon Piet niet handig. "Hij kos ginne spijker

1964: Maarten en Sien, broer en zus van Piet, voor het winkeltje op de hoek van de Molenstraat/Kapelstraat

1964: Piet Kèès in zijn winkeltje achter de toonbank

1974: Het oude winkelpand op de hoek van de Molenstraat en de Kapelstraat. Het linkse raam en de deur zijn van buurvrouw Sjo Willekens. Daarnaast het kamerraam en winkelraam van het winkeltje. De ingang ervan was aan de Kapelstraat

in de muur slaan. Tuinieren in zonne moestuin deed hij heel graag. Mee Baol-kermis ging onze pa dansen bij Den Bras. Da was un goei café. Toen onze Wim en ik een jaar of zeuventien, achttien waren, gingen we mee. Dan hadden we zesentwintig cafés gehad en overal wa op. Zat waren we nooit. Dat is niet te snappen. Rikken deeën onze pa en ons moe-

der ook gère. Da deden ze mee buschauffeur Jan Leijten en zijn schoonouders, Jan Schellekens en zijn vrouw."

Piet de Kèès als protestant actief in de katholieke kerk

"Zowel de Belze pastoor Pelkmans en zonne opvolger als de Hollandse pastoor Vekemans en zonne opvolger kwamen bij ons op huisbezoek. Geen probleem. Maar als ze dan binnen kwamen zee onze pa, ho, ho, ik ben al bekeerd! Op een geven moment zat de Hollandse pastoor wa omhoog. Hij had te weinig mensen om mee te helpen bij begrafenissen en zo. De pastoor vroeg of onze pa da wilde doen. Nou, die had daar geen problemen mee. Bij begrafenissen was hij dan dikwijls actief mee Toon van Lanen. In het kerkbestuur hadden ze er schijnbaar wel wa problemen mee. Maar de pastoor had gezegd, dat kan dieë man goed en hij is heel eerbiedig, dus die blijft da doen. Onze pa had naastenliefde met grote letters geschreven. Hij deed heel veel voor andere mensen. In 1953 werden na de watersnoodramp

1962: Moeder Anna (midden) en twee nichtjes in haar keuken

Piet en zijn vrouw Anna zijn op 5 juni 1960 25 jaar getrouwd. Tussen hen in zoon Wim. Staand v.l.n.r.: Teun, Maarten, Sien en Piet

1973: Piet Kèès (l) en broeder Rafaël tijdens een activiteit van Zonnebloem Baarle. Beiden waren erg actief voor de vereniging

1974: Piet Kèès op de binnenplaats van het Cultureel Centrum. Hij duwt een ziekenbed op wieltjes, bestemd voor een gast van Zonnebloem

verschillende evacués bijna een half jaar lang bij ons in huis aan de Molenbaan opgenomen. Ook bij de Zonnebloem was onze pa actief. Mee dieë muziekbroeder, broeder Rafael, kon hij het heel goed vinden. Onze pa stak zijn handen uit de mouwen om langdurig zieken een aangename vakantieweek in het Cultureel Centrum te bezorgen. In de morgen om zes uur stond hij dan al pispotten van de zieken

Piet en zijn vrouw Anna zijn op 5 juni 1985 50 jaar getrouwd. De kinderen v.l.n.r.: Teun, Maarten, Piet, Sien en Wim

schoon te maken. Ook verleende hij daar in de keuken hand- en spandiensten aan de kok. Mee zieken, liggend op een bed op wielen, ging hij vaak wandelen. Voor de Zonnebloem was onze pa ook Sinterklaas."

Afsluitend zegt Piet dat zijn vader echt altijd klaar stond voor een ander. Niets was hem te veel. "Ja, ik bewaar aan mijn vader goede herinneringen," aldus Piet.

Slot

Piet, het was fijn met jouw oude foto's te bekijken en om met jou te buurten. Vooral omdat wij, dank zij jou, het nodige aan de weet zijn gekomen over het leven en werken van jouw vader en moeder. Twee mensen die heel veel oudere Baarlenaren gekend en gewaardeerd hebben.

Nogmaals, heel erg bedankt. Ik wens jou en je vrouw Erry, namens alle leden van Amalia, nog heel veel fijne, gezonde jaren toe.

Vanaf 14 oktober af te halen of te koop

Boek 'Straten met een verhaal'

AD JACOBS

Op donderdagavond 14 oktober a.s. vindt om 19.30 uur in de aula van het Cultureel Centrum de presentatie plaats van het boek 'Straten met een verhaal.' Iedereen is welkom. Na afloop van de presentatie kunnen de aanwezigen hun bestelde boek in ontvangst nemen. Mensen die niet van de voorinschrijfmogelijkheid gebruik hebben gemaakt, kunnen dan het boek kopen voor een bedrag van 25 euro.

'Straten met een verhaal' is een project van onze vereniging. Het grote boek vormt een kleurrijk en informatief lees- en kijkboek over alle straten in Baarle-Nassau, Baarle-Hertog, Ulicoten, Castelre en Zondereigen.

Extra openstelling Heemhuis op zaterdag 16 oktober

Zaterdag 16 oktober is het Heemhuis geopend van 10.00 uur tot 16.00 uur. Dan is er gelegenheid om de boeken waarvoor is ingeschreven af te halen en/of om boeken te kopen.

Daarna kunnen de boeken afgehaald en/of gekocht worden tijdens de normale openstellingsuren van het Heemhuis, te weten iedere woensdagavond van 19.30 tot 21.30 uur en iedere eerste zondag van de maand van 10.30 tot 12.30 uur.

Boek is ook bij Bruna in Baarle te koop

Vanaf vrijdag 15 oktober is het boek ook te koop in de plaatselijke Bruna-vestiging aan de Nieuwstraat in Baarle. Wij zijn Frans en Gerda Laurijssen bijzonder erkentelijk dat zij dit voor onze vereniging volledig belangeloos willen doen! De Bruna-vestiging heeft de normale openstellingsuren.

Met het Sinterklaasfeest en Kerstmis in aantocht, hebben Bruna en Amalia een goede kadotip: **Straten met een verhaal!** *Van Akkers tot Zondereigensebaan in woord en beeld.*

Veel complimenten voor het boek

Tijdens de geslaagde Midzomernachtfair in het centrum van Baarle op zaterdagavond 24 juli hebben heel veel Baarlenaren van de gelegenheid gebruik gemaakt om eens

door de inrijke exemplaren te bladeren. Die konden worden ingezien in de stand van onze Heemkundekring in de Desiré Geeraertsstraat. Wij vonden het heel erg leuk dat de mensen zo enthousiast op het boek reageerden. Vooral de door de Koninklijke Drukkerij Em. de Jong verzorgde opmaak van het boek viel in de smaak. Maar ook de talloze oude tot zeer oude foto's van straatbeelden, waarop vaak inwoners of oud-inwoners te zien zijn, riepen enthousiaste reacties op. Op die avond werd er voor 90 boeken ingetekend. Tot 1 augustus jl. ontvingen wij 513 voorinschrijvingen. Mooi resultaat toch!

De foto die op de voorzijde van het boek komt te staan (zie hiernaast) biedt een erg mooi kijkje in de Dorpstraat van Zondereigen (ca. 1936, Jef en Maria Mertens-Lauwersen)

Straten met een verhaal

*Van Akkers tot Zondereigensebaan
in woord en beeld*

André en Dennis Moors

Archeologie in Zondereigen (12)

HERMAN JANSSEN

De vorige afleveringen maakten we een reis doorheen de tijd aan de hand van archeologische akkervondsten in Zondereigen. Nu stellen we een tussentijds rapport op. We overlopen de globale resultaten van het akkeronderzoek en bekijken de realisaties die eruit voortkomen.

Best geprospecteerde zone

Dankzij het akkeronderzoek is Zondereigen op archeologisch gebied de best onderzochte zone in Vlaanderen. Nergens anders werd een dergelijk uitgebreid onderzoek gevoerd. Al zes jaar lang wordt een gebied van ongeveer 1.400 hectaren belopen. Alleen de braakliggende akkers echter komen hiervoor in aanmerking. In de praktijk betekent dit dat er jaarlijks op een paar honderd hectaren

wordt gezocht. Uit dit onderzoek is gebleken dat de Zondereigense grond uitzonderlijk rijk met archeologische vindplaatsen is bezaaid. In totaal werden 7.071 archeologische vondsten uit de periode van de Neanderthalers tot en met de late middeleeuwen gedetermineerd: 2.798 steentijdvondsten en 4.273 potscherven uit de nieuwe steentijd tot en met de late middeleeuwen. Dit speurwerk leidde tot de ontdekking van 133 steentijdkampen, 24 woonplaatsen uit de oudheid (ijzertijd en Romeinse tijd) en 71 uit de middeleeuwen.

In de oude steentijd (middenpaleolithicum, ca. 80.000-30.000 jaar geleden) verbleven op meerdere plaatsen Neanderthalers, een zijtak van de mensenfamilie. Uit die tijd dateren 89 vondsten. De eerste 'echte mensen' arriveerden omstreeks 9.000 voor Christus. Werden hiervoor tijdens het vooronderzoek van de ruilverkaveling nog geen aanwijzingen gevonden,

intussen verzamelden wij 27 overduidelijke artefacten (voorwerpen) uit deze Federmesser (Tsjonger) cultuur.

Tijdens de midden steentijd was Zondereigen tamelijk druk bevolkt. Uit die tijd werden meer dan 450 artefacten onderscheiden. Voorwerpen uit de nieuwe (jonge) steentijd zijn minder talrijk vertegenwoordigd of ze worden althans minder als dusdanig herkend. Tot hiertoe staat de teller op 43 artefacten.

Wat betreft het gebruik van het vuursteenmateriaal, onderscheidten we o.a. 135 kernen, bijna 2.000 afslagen en 331 klingen of klingfragmenten. Verder zijn er 87 schrabbers, 35 pijlpunten, 24 gepolijste bijlen (of fragmenten ervan) en 142 andere werktuigen, waaronder een schaaft, stekers, boren en messen.

Het oudste schervenmateriaal in Zondereigen dateert uit de brons-

Akkerprospectie door leerlingen van basisschool De Horizon (2008)

of de ijzertijd. Er zijn 72 zeer oude scherven gevonden, waarvan minstens 39 uit deze twee periodes. Met 255 schervenvondsten uit de Romeinse tijd werd door ons opnieuw een ontbrekende periode uit het vooronderzoek ingevuld.

Vanaf de Karolingische tijd (ten vroegste 700 à 800 n.C.) is er sprake van permanente bewoning. Uit deze periode dateren 279 scherven, uit de volle middeleeuwen (1.000-1.200 n.C.) maar liefst 3.380! Het betreft vooral zeer homogeen, lokaal geproduceerd kogelpot aardewerk. Vermoed wordt dat er in de elfde eeuw in Zondereigen een pottenbakker actief was.

Realisaties

Het 'wandelen over de akkers' is uitgegroeid tot een passionele vrijetijdsbesteding die tal van contacten met landbouwers en archeologen heeft opgeleverd. Het onderzoek heeft op een explosieve wijze bijgedragen tot de kennis van de geschiedenis van de eigen streek. Alle door archeologen gecontroleerde gegevens werden niet alleen opgeslagen en veilig voor de toekomst bewaard. De nieuw ontdekte kennis werd bovendien

in lezingen (Zondereigen, Gent, Turnhout, Merksplas, Beerse, Gilze-Rijen) verwerkt. Er was in Zondereigen een tentoonstelling ter gelegenheid van Erfgoeddag 2007 en er volgden tal van publicaties, zoals '777 eeuwen Zondereigen', 'Het mysterie van de Vossenbergr' en deze artikelenreeks in Van Wirskaante.

Het Zondereigense akkeronderzoek vond weerklank, eerst in de buurgemeenten. Zo werd het project uitgebreid besproken met heemkundekring Marcblas en Erfgoed Hoogstraten. Dit jaar nog komt heemkundekring Molenheide in Gilze-Rijen aan de beurt. In Merksplas is intussen een werkgroep van akkerlopers actief.

Dankzij de akkerprospecties werden vele honderden sporen van de elektrische draadversperring uit de Eerste Wereldoorlog ontdekt en herkend. Het Zondereigense traject van deze 'dodendraad' werd vervolgens heel nauwkeurig op de kaart gezet, waarna een gedeeltelijke reconstructie volgde.

De verdwenen Vossenbergr op het gehucht Ginhoven werd opnieuw onder de aandacht van de archeologen gebracht. Momenteel

loopt een onderzoek met elektrische weerstandmetingen om de vroegere grachtenstructuur van de burcht met het neerhof op de kaart te zetten. Ook in het kader van de ruilverkaveling zal aan deze locatie aandacht besteed worden, net als aan de Witte Kei (een oude grenspaal). Verder dromen wij van een archeologisch wandelleerpad langs de Noordermark...

Wellicht de belangrijkste realisatie naar aanleiding van het akkeronderzoek is de archeologische dag, in 2006 voor het eerst georganiseerd voor de leerlingen van klas 5 en 6 van basisschool de Horizon. Onder andere met dit initiatief willen wij een belofte nakomen die we aan de plaatselijke landbouwers deden, namelijk om de bevolking te informeren over de resultaten van het akkeronderzoek. Van alle landbouwers immers kregen wij de toelating om de akkers op zoek naar voorwerpen uit het verleden te betreden. Het enthousiasme en de leergierigheid van de kinderen deed de directie, de leerkracht en de heemkundige werkgroep Zondereigen besluiten deze lesdag om de twee jaar te herhalen. Het was na de rondleidingen ter gelegenheid van de tentoonstelling 'Den Oorlog Ver-

De oudste leerlingen van De Horizon tonen hoe groot de Vossenbergr was (2006)

klaard' de tweede keer dat Amalia op een dergelijk ambitieuze wijze naar buiten trad om jongeren bij de heemkundige werking te betrekken. Sinds 2008 is het schoolaanbod nog uitgebreid. Onder impuls van Jan Willekens wordt de lesdag ook georganiseerd voor de leerlingen van De Akkerwinde, De Regenboog, De Vlinder en de Bernardusschool. In het vorige nummer van ons heemblad kon u al een uitgebreid verslag van de Baarlese editie 2010 lezen.

Archeologische lesdagen in Zondereigen

In Zondereigen wordt de archeologische lesdag door de plaatselijke heemkundige werkgroep georganiseerd. Zondereigen heeft namelijk een eigen invalshoek en een dito programma, volledig gebaseerd op een oude Vikinglegende en het archeologische akkeronderzoek. Uiteraard is er overleg tussen de organisatoren uit Baarle en Zondereigen. En men leert uit elkaars ervaringen.

Bij de lesdag in Zondereigen is het Viking Genootschap uit Turnhout nauw betrokken. In 1999 begon deze groep enthousiastelingen als een bescheiden Vlaamse re-enactment groep. Onder de bezielende leiding van 'koning' Erik is het Viking Genootschap uitgegroeid tot een actieve groep Viking liefhebbers uit de Lage Landen. Naast re-enactment, waarbij de nadruk op het dagelijkse leven en de ambachten ligt, vinden andere activiteiten plaats. We denken dan aan onderzoek, publicaties, het inrichten van een gespecialiseerde bibliotheek, het uitdragen van kennis over de Vikingen en hun tijd en het organiseren van bijeenkom-

sten. Hierin onderscheidt de groep zich van veel andere groepen.

De archeologische lesdag past uitstekend in de doelstellingen van het basisonderwijs. In het leerplan wereldoriëntatie lezen we onder de titel 'beginnend historisch besef' dat kinderen moeten leren dat er naast een heden, ook een verleden en een toekomst zijn. Dat er verbanden tussen een historisch verschijnsel en de tijdsomstandigheden zijn. En dat het kennis nemen van het verleden vaak vanuit onvolledige of beperkte bronnen gebeurt. Een archeologische dag is een uitstekend middel om deze doelstellingen te bereiken. Op een

speelse manier laat men de kinderen de geschiedenis van het eigen dorp ervaren. Samen gaat men op zoek naar de eerste bewoners.

2010

Op vrijdag 7 mei laatstleden vond de derde lesdag voor basisschool De Horizon plaats. Een week tevoren werden de kinderen op een ludieke wijze ervoor uitgenodigd. Frans Van Gils en ikzelf bezorgden hen een heuse schatkist, afgesloten met een zware ketting. Jammer genoeg bleek de sleutel zoek te zijn. De kist bleef daarom ongeopend in de klas achter. Ondertussen bedachten de kinderen wat

Met behulp van Vikingen werd het brooddeeg gekneed (2008)

Vikingkoning Erik heeft zojuist onder grote belangstelling vuur geslagen (2006)

Presentatie van door de leerlingen meegebrachte oude voorwerpen (2010).

Leskoffer 'Zondereigen in de prehistorie'. De leerlingen mochten de vondsten zelf vasthouden terwijl Leo de nodige uitleg gaf (2010)

Koning Erik gooit kruiden in het vuur om de Vikinggoden mild te stemmen (2006)

erin kon zitten (of hoe ze het slot konden forceren). Sommige kinderen hadden van een oudere broer of zus al 'keigrave' verhalen over de Vikingen gehoord. Hun door ons aangekondigde komst werd dan ook op luid gejuich onthaald.

Een week later was het zover: de Vikingen sloegen hun tent vóór het schoolgebouw op. Het werd weerom een boeiende, informatieve en interactieve dag voor de kinderen. Koning Erik stelde zijn groep voor en demonstreerde met succes hoe de Vikingen destijds vuur sloegen met een vuursteen, een vuurslag en tondel (droog, snel brandbaar materiaal). Een open vuur werd gemaakt met daarboven twee driepikkels: één voor de reuzengrote soepketel en één voor het bakken van brood en vlees.

In de turnzaal toonden de leerlingen welk oud voorwerp ze op onze vraag van thuis hadden meegebracht. Een fototoestel, een hooivork, een koffiemolen, een pijp, een stallantaarn, een wafelijzer, een catechismus, een pennendoos van hout, een boor, een vloertegel, een bord met een spreuk op, een ijzeren trechter, enzovoort. Waarvoor al die spulletjes hadden gediend? De leerlingen hadden zich goed voorbereid want ze konden er heel wat over vertellen. Zo ontdekten we samen hoe de mensen vroeger leefden. Archeologen doen in feite net hetzelfde. Zij proberen zich in te leven in een periode die al lang voorbij is.

Dan volgden drie wisselende sessies in subgroepjes. Ze werden geleid of ondersteund door Hild Segers, Monique Segers, Leo Dufraing, Els Hendrickx, Frans Van Gils en Herman Janssen.

De vleesballetjes gaan in de soep (2010)

Heildronk voor een jarige (2008)

activiteit was een kooksessie met de Vikingen. Sommige kinderen sneden soepgroenten, anderen rolden balletjes of kneedden het brooddeeg. Paddenstoelen werden uit de soep weggelaten. De onder-vinding heeft geleerd dat heel wat kinderen daar niet van houden.

's Namiddags werd er langs de Jagersbeemden en de Noordermark naar Ginhoven gewandeld. Onderweg werden metaaldetectors getest, altijd een hoogtepunt in het programma. Leo had nogal wat ijzeren voorwerpen in een akker verstopt. De leerlingen zochten vol overgave, tot het hoog tijd werd om voort te gaan.

Broodbakken (2008)

Zo was er de fotogeschiedenis 'Zondereigen in de prehistorie'. Voor het eerst werden hierbij ook bewegende beelden getoond. Een ander groepje snuffelde ondertussen in de leskoffer. Daar kwamen twee thema's aan bod: 'Archeologie in het jaar 3000' en 'Eeuwenoude vondsten in Zondereigen'. De derde

Onderweg werd het landschap besproken. Er werd getoond waar het gunstig was om te wonen en waar dus mogelijke vindplaatsen zijn. We zagen de duidelijk afgebakende rand tussen het oude akkergebied en de beemden. De landbouwers zorgden hier sinds de late middeleeuwen voor een goed waarneembaar hoogteverschil door ophoging

's Middags aten we Vikingsoep met brood en geroosterde kip rond het openvuur (2008)

Leo Dufrain kon met zijn metaaldetectors op veel belangstelling rekenen (2010)

De braakliggende akker werd met de blote handen flink omgewoeld (2010)

De Noordermark is al eeuwenlang een grensrivier tussen Baarle-Hertog en Merksplas. Links zien we de aanzet van een brede dekzandrug (2010)

van het akkercomplex met plaggen. Vooral de steile helling aan de Noordermark maakte veel indruk. Op sommige plaatsen stonden we minstens een paar meter lager dan de rest van de akker, waardoor zelfs de kerk plots niet meer zichtbaar was.

Op Ginhoven leerden de kinderen al doende alle knepen van het 'akkerlopen'. Nauwlettend onderzoek leverde heel wat vuursteen- en potschervenvondsten op. Nadien volgde een korte beoordeling van de vondsten. Iedereen werd ingeschakeld om de omtrek van de Vossenbergh zichtbaar te maken. Dat leverde een mensencirkel met een diameter van vijfenveertig meter op!

Op een oude wal, een restant van het neerhof dat bij de burcht hoorde, werd een verkorte versie van de Gelmellegende verteld. Zondereigen heeft namelijk een merkwaardige legende over de Viking 'Gelmel', een Noorman die zich destijds op Ginhoven zou

Op weg naar de Vossenberg. Opgelet voor de maïsplantjes (2008)

hebben gevestigd. Dit verhaal werd door pater Ladislas Segers in 1955 in versvorm neergeschreven. Het 'Gelmellied' werd verteld door Monique Segers, een achternicht van de schrijver. Rond half vier werden de leerlingen met auto's naar de school teruggebracht. Binnen twee jaar keren de Vikingen naar Zondereigen terug...

Monique Segers vertelt de Gelmellegende (2010)

Nog een meter achteruit en de kerktoeren is achter de horizon verdwenen! Hoe dichterbij de Noordermark, hoe indrukwekkender het hoogteverschil (2010)

In Memoriam

Helaas hebben wij in de afgelopen periode weer van enkele leden afscheid moeten nemen.

Wij gedenken:

Tonny van Stokkum, Lijsterlaan 4, Baarle-Nassau
overleden op 13 mei 2010,

Louisa van Dyck, Borsbeekstraat 11, Borgerhout
overleden op 19 mei 2010,

Namens bestuur en leden van Amalia wensen wij de nabestaanden heel veel sterkte toe.

Om er zeker van te zijn dat we niemand in deze rubriek vergeten te vermelden, doen wij een vriendelijk verzoek aan nabestaanden om een overlijdensbrief naar ons te sturen. Het adres van ons redactielid André Moors is: Hertogenstraat 14, 5111 AR Baarle-Nassau.

Met een knipoog en een glimlach...

Bij de zusters op kostschool (2)

RIA WILLEKENS EN
JOS WITHAGEN

Over kostschool raak je niet zo vlug uitgepraat. Laten we gauw verder gaan met onze indrukken, ervaringen, belevenissen en soms ook frustraties van toen te verwoorden.

Het Roomse internaatleven

Elke ochtend om half acht zaten we in de kapel. Vooral de zondag stond in het teken van het geloof en woonden we 's middags het lof bij. De mis werd vaak door ons meerstemmig gezongen in het Latijn.

Daar ook onze hormonen gewoon hun werk deden, deed zich het volgende voor. Er was weinig waar je verliefd op kon worden. Tijdens de

mis was er een knappe misdienaar Martien, die uit de gewone voor ons onbereikbare wereld kwam. Wij, op de eerste bank, vonden hem allemaal even leuk. Of hij het ook in gaten had ...? Wij meenden dat, als hij naar één van ons keek,

hij op die persoon "verliefd" was! Dat alleen al was een spannende reden om in de kapel te zitten. Op zondagmorgen van 11.00 uur tot 12.00 uur vonden de "wellevendheidslessen" plaats. Etiquette, tafelmanieren, aan-

Onze gekafte missaal met talloze herretjes erin. Zie prentje.

	Internaat				Niet vormen	
	Goedag	Staple vlijt	Oude	Tafel manieren	Praxaf Directies	Handtekening ouders
<i>Uit</i> Kerstmis	7	9	7	6	<i>PR</i>	<i>W. J. Pruij</i>
Februari	7	8	6	6	<i>PR</i>	<i>W. J. Pruij</i>
Passen	7	8	7	7		<i>W. J. Pruij</i>
Pinksteren	8	9	7	7		<i>W. J. Pruij</i>
Juli						

De voorkant en achterkant van het internaatrapport.

spreektitels, behulpzaamheid, dankbaar zijn dat je mag studeren en vooral eert uw vader en uw moeder waren terugkerende onderwerpen. Seksuele voorlichting? Hier kunnen we ons absoluut niets van herinneren. Gelukkig hadden we dat van thuis meegekregen. Elk trimester kregen we ook een inter-naatsrapport, waarop punten voor gedrag, studievlijt, orde en tafelmanners stonden vermeld. Met een paraaf van de directrice en daarna uiteraard ook van de ouders.

Er werd niet altijd braaf gebeden in de kapel, zoals dat van ons verwacht werd. Ons dikke mis-saal, meestal een cadeau voor je plechtige communie, zat vol met prentjes, "herretjes" genaamd. Er waren hele series met zoete afbeeldingen, zelfs met versjes van bijvoorbeeld To Hölscher. Daar

Hallo Ria!

Nier dan
 een laatsbeherr.
 in Rewer van
 de verweeloor.
 Ik hoop dat
 p 12 juli met
 'huil vergeken!
 Bidden he!
 als je 't niet
 doet, meigje!
 Doag.
Marianne

Reve Maria
 Hier de e en
 de laaste
 herr v. Jos vld.
 Burg. Denk
 aan de 14^e
 Muli en bid
 de kralen
 v. ol. rozen
 kranse er
 of vde groete
 verder en
 prettige.
 vakantie

Twee achterkantjes van herretjes. De data hebben betrekking op de examendatum van de afzender. (B.v.m. = bid voor mij)

O Jezus, Goede Herder,
 Breng al Uw schaapjes thuis
 Laat alle zielen binnegaan
 In 't hemels Vaderhuis.

To Hölscher

7208

Van lammetjes hield Jezus veel.
 Ze zijn zo rein en zacht;
 Twee dingen, die de Lieve Heer
 Ook van een kind verwacht!

To Hölscher

Maria en haar Kindeke
 Die spreken samen zacht
 Van God, die in het hemelhuus
 Al op hen beiden wacht.

To Hölscher

2214

Drie voorkantjes van herretjes (=herinneringen) van dezelfde serie met versjes van To Hölscher.

Je veux t'aimer sans cesse,
de plus en plus.
Protège ma promesse
Seigneur Jésus!

Je suis de tes apôtres,
et chaque jour
Je veux aider les autres,
pour ton amour!

*
*
*

IN BLIJDE HERINNERING
aan mijn

silveren professiefeest

Zr Rodriguez O.P.

Reuver, 29 oktober 1964

MADE IN THE NETHERLANDS

4804

Ook de zusters deden mee met de prentjesverzameling als herinnering.

schreven we achterop: met een herinnering aan... denk aan mij... vergeet me nooit... bid voor mij...! Soms werden ze zelfs stiekem in de kapel geschreven! De wekelijkse biechtsessies willen we u ook niet onthouden. Iedere

week naar de kapel om je zonden te gaan biechten bij Pater Rector. Om beurten werd er een groep uit de studiezaal gehaald om je "verzonnen zonden" prijs te geven aan de rector. Met de absolutie en een penitentie mochten we weer het biechthokje verlaten. Tot de top drie van "onze zonden" behoorden jokken, niet opgelet tijdens de les, iemand "pijn" gedaan. Na de mis in de kapel gingen we meteen naar de refter voor het ontbijt, bestaande uit witbrood, kaas, beleg, zoet met thee of melk. Nog even een luchtje scheppen na het ontbijt. Met de bel allemaal in de rij. Gezamenlijk naar binnen, leder naar zijn eigen klas. Aanvang van de lessen. Alles graag in stilte a.u.b.!

Ons schoolleventje

Het onderwijs dat gevolgd werd, was de (M).U.L.O., een vierjarige of een driejarige opleiding, inclusief het middenstandsdiploma. Alle vakken werden gevolgd,

"vakkenpakketten" waren nog niet uitgevonden. Dus geen "pretpakketten", in alle vakken werd examen afgelegd! Plus van de boeken die we voor Nederlands, Frans, Duits en Engels gelezen moesten hebben. Het schriftelijk examen vond plaats in Roermond. Mondeling in Venlo, waar we in een grote zaal van tafeltje naar tafeltje gingen, alle vakken achter elkaar.

Studeren was prioriteit en dat moest worden waar gemaakt! Na het goûter van iedere dag met een half uur pauze wachtte ons het studielokaal met als studiewacht een zuster "op de troon", om tot zes uur het opgedragen huiswerk voor de volgende dag voor te bereiden. Proefwerken heetten toen concours. Vooral "de stamplijstjes" zijn ons bijgebleven. Nog kunnen we de derde naamvallen opnoemen, die ons toen een doorn in het oog waren. Derde naamval mit, nach nebst, samst, bei, etc. Laat maar...

Sportdag 12 juli 1962. De verplichte oefeningen op de "cour".
Links tweede rij tweede plaats: Ria Jansens

De taal was voor ons soms moeilijk. Niet schriftelijk, maar wel mondeling. Als je het Algemeen Beschaafd Nederlands nog niet zo goed onder de knie had en daardoor in je eigen dialect verviel, dan had je in Limburg een groot probleem. Baols mochten we niet spreken, ABN was nog moeilijk om daarmee vlot uit de voeten te kunnen. Limburgs verstonden we niet, waar de meeste Limburgse leerlingen geen boodschap aan hadden.

Dat wij met onze taal- en rekenkundige vaardigheden ons nu voldoende door het maatschappelijk verkeer heenslaan is voor een groot deel te danken aan het toenmalige onderwijs, dat ons op een leuke en minder leuke wijze is bijgebracht. Veel van onze kennis hebben we vergaard, niet door inzicht of door het vermogen verbanden te kunnen leggen, maar louter door stampen, stampen en nog eens stampen. Hetzelfde geldt voor topografie en de vele jaartallen van geschiedenis.

Als je vervolgkeuze richting onderwijs ging, werd er in het examenjaar bijles gegeven in wiskunde. Achteraf is bij ons wiskunde altijd een fundament van zand gebleken. We voerden ook niet veel uit tijdens die extra lessen na al die andere vakken gevolgd te hebben. De vele lessen van de eerwaarde zusters, de keurige juffen en van enkele heren docenten, die in een hoog vaandel stonden bij de zusters, waren desondanks een prikkel om nog verder te studeren. De directrice gaf Franse les, zij was zeer streng! Het in haar handen klappen en onmiddellijk luisteren zijn we nog steeds niet vergeten.

Nog wat aardige voorvalletjes tijdens de rekenles van Meneer Hoover, die ons tevens klaarstoomde voor het middenstandsdiploma. Aan hem denken we nu nog met enige weemoed terug... Stel je voor: Een grote vrij gezette rondbuikige man, met een donkere bril op zijn neus waar hij zo nu en dan overheen keek. Altijd met een

grote sigaar in zijn mond, wat nu niet meer denkbaar zou zijn! Hij werd vaak in de maling genomen, mede doordat hij het zelf uitlokte en het vervolgens niet meer zo goed in de hand had. Dan riep hij met bulderende stem: "En nu, vooruit met de geit!" Zo, de grens was weer bereikt en wij weer braaf in het gareel.

Uiteraard af en toe ook wat "klieren" tijdens zijn les. Er werden twee potloden met een elastiekje opgedraaid, vervolgens losgelaten op de grond en dat sprong dan lekker in het rond.

Als Hoover het ontdekte, keek hij quasi streng boven zijn brillette uit en riep: "Nog één keer! Laat dat, of ik stop jou in een inktpotje..." Op een grappige manier loste hij het euvel op en jij deed het niet meer.

Gymoefeningen in een verplicht blauw rokje met witte blouse en daaronder een donkerblauw ballonbroekje vonden vaak plaats op de cour met gezamenlijke oefeningen, die op de sportdagen ge-

Sportdag 12 juli 1962. Het sportieve lerarenkorps. V.l.n.r. mhr Hoover, mevr. Timmermans, mhr. Sonnemans. Op de achtergrond: Zr. Ferdinando en mevr. Hovens.

Kerstspel 1959 Geknieelde Maria: Jos van den Burg Linkerengel met kaars: Maria van Beek. Rechterengel met kaars: Ria Jansens

demonstreerd werden. Katholieke feestdagen en jubilea werden altijd op gepaste wijze gevierd.

Eerlijk gezegd zijn wij er niet "slecht" uitgekomen. De orde, discipline en structuur die er heerste, is ons zeker ten goede gekomen.

Tijd voor ontspanning

Om het studiegebeuren te onderbreken was er tevens tijd voor recreatie. Daar was de recreatiezaal voor, een grote ruimte met tafels en stoelen. Hier had iedereen een eigen kastje voor de privéspullen. Gevuld met wat snoep van thuis meegebracht of gekregen tijdens een ouderbezoek. Dat was smullen 's avonds. We hadden nog geen televisie, dat was nog niet aan de orde, wel een radio.

Ja, wat deden we zoal tijdens onze recreatie-uurtjes? Gezelschapsspelen en kaarten. We maakten käftjes van leer voor onze missaal

of voor een boekornslag als cadeau voor thuis. Ook borduurden we bijvoorbeeld onze kapmanteltjes en zakdoekjes.

De verzamelwoede brak los. Naast het verzamelen van herretjes spaarden we sinaasappelpapier-tjes, suikerzakjes, lucifersmerken, postzegels en filmsterren. Hele plakboeken werden aangelegd met foto's van Rex Gildo en Conny Froboes. Zo ontstond een levendige ruilhandel. Lekker met elkaar kletsen over ons wel en wee omtrent het niet of wel eens zijn met het "beleid van de nonnen", werd met regelmaat gebezigd.

De bibliotheek bevatte degelijke literatuur met een katholieke inslag. Culturele uitstapjes in de dorpsbioscoop zoals Marcelino brood en wijn en Anne Frank was voor ons een afwisselend uitje. De Passiespelen in Tegelen kon je eenmalig meemaken. Elk jaar bezochten we

de generale repetitie van de Mattheus Passion in de kathedraal van Roermond. Voor ons een openbaring.

Op zondag- en woensdagmiddag wandelden we onder begeleiding in een keurige rij, gezellig bij de zusters in de arm, langs de rivier de Maas of naar de watermolen in Offenbeek. Wij hebben heel goed de functies van de uiterwaarden, winter- en zomerdijken begrepen. In de lente gingen we regelmatig op zoek naar speenkruid, maarts viooltje of bosanemoon. De liefde voor plantjes is gebleven dankzij Zr. Irene.

In plaats van wandelen werd in juni de vrije woensdagmiddag ingevuld met erwten pellen. Gezeten aan lange schraagtafels, pellen maar... zin of geen zin. Regelmatig kwamen er megapannen langs om de gepelde erwten op te halen. De erwten kwamen uit de eigen

Erwten pellen op de "vrije" woensdagmiddag. Helemaal links: Jos van den Burg met een "vrolijke" blik

moestuin, waar tevens ook bessen, aardbeien en fruitbomen aanwezig waren. Af en toe deden we ook een poging om stiekem iets te plukken, zonder gezien te worden. Vanzelfsprekend liep dit niet altijd goed af, zoals in *Jantje zag eens...*

Iemand jarig? Hoera... er werd gedanst met dank aan Zr. Innocentia (Cent) die ons met veel humor de foxtrot leerde. We mochten op zondagmiddag, tijdens het verplichte uurtje brieven schrijven naar huis, zelfs luisteren naar de top veertig op de radio, dit uiteraard onder toezicht.

Onze brieven werden zwaar gecensureerd, zowel de inkomende als uitgaande post kwam niet zonder gelezen te worden door de directrice bij jou terecht. Om dit te omzeilen gingen er vaak brieven op de post via een externe leerling, die wel dagelijks naar huis ging.

Zeker als men al een vriendje had was dit dé oplossing om een brief naar buiten te smokkelen. Maar o wee, als men dat in de smiezen kreeg was je nog niet jarig. Een flinke uitbrander met een donderpreek die door merg en been ging, volgde. Vervolgens een telefoontje naar je ouders, die het natuurlijk met "onze zeer gewaardeerde directrice" eens waren. Daar hadden wij niets meer tegen in te brengen. Van beide kanten werd geen tegenspraak geduld! Je was hier om te studeren en verder geen geintjes. Dus kiezen of delen, was het te gek dan werd je van school gestuurd. Zó waren de regels!

We schreven dus oppervlakkige brieven. De censuur zorgde er wel voor dat je jezelf goed wegzette. Je schreef zeker niet je ware gevoelens op. Enkele zinnen uit een nog bewaarde brief van toen geven aan hoe groot de indoctrinatie was...

"Lieve papa, op de eerste plaats Hartelijk Gefeliciteerd met uw 46e verjaardag en dat God U nog lang mag sparen en zegenen, dat U nog lang bij Moeke en ons mag blijven. Ik hoop dat U een prettige dag zult hebben. Ik zal in de mis goed bidden en op Maria Lichtmis, als we een kaars mogen offeren voor eigen intentie, hem voor U opsteken."

Deze paar zinnen zeggen genoeg... Dat je niet veel vrijheid had was nog acceptabel. Maar je privacy weg door al onze brieven te lezen was en is voor ons niet te pruimen.

Met een knipoog en een glimlach Veel Baarlese meisjes hebben in de jaren vijftig, zestig in Reuver hun diploma gehaald.

Deze beschreven periode heeft veel indruk op ons gemaakt. Regelmatig komen we nog mensen tegen van toen en wordt er gezegd: "Weet je nog toen...".

Even tijd om bij te kletsen. De zusjes Jos en Wies van den Burg

Nu denken we ook wel eens: die zusters hebben ook nooit vrije tijd gehad. Als ze geen les hoefden te geven, hadden ze toezicht op studiezaal, wandelverplichtingen met de internaatsleerlingen of slaapzaaldienst. Over hún dienstbaarheid en privacy gesproken....
Lezers onder u, die ook op kostschool gezeten hebben, zullen van het voorgaande veel herkennen. Zij zullen er zo hun eigen gedachten over hebben. Het was in ieder geval voor ons leuk om de herinneringen weer eens op te halen en het samen met u te delen.

Tot slot een gebeurtenis, die aangeeft, dat alles er zó ingestampt is, dat het een automatisme lijkt te zijn geworden.

Ongeveer 10 jaar geleden was er voor de Baarlese oud-leerlingen bij de zusters Dominicanessen in Voorschoten een leuke reü-

nie georganiseerd. Met 18 van origine Baarlese vrouwen er naar toe. Weer per trein, zoals vroeger naar Reuver! Lol zoals vanouds. Onze toenmalige directrice Zuster Rodriguez zat reeds in een rolstoel en leidde ons door de tuin. Binnen werd als vanzelfsprekend op haar teken door iemand van ons een voetenbankje onder haar benen geschoven. Daar zat ze weer als een koningin. Toen gebeurde het: Ze klapte in haar handen en zei: "Meisjes.....". Wij, allen inmiddels volwassen vrouwen, hielden onmiddellijk ons gekwetter en luisterden gedwee naar alles wat deze zuster ons toen nog te vertellen had! In de trein hebben we smakelijk om haar en ons eigen gedrag gelachen. Wat een impact en dat na zoveel jaren. Ongelooflijk!

Tja, we zullen altijd wel kostschoolmèskes blijven....!

Nieuwe leden

ANDRÉ MOORS

In de periode van 1 mei 2010 tot 1 augustus 2010 konden wij weer een aantal nieuwe leden verwelkomen. In totaal 33. Op 1 augustus 2010 telde onze vereniging meer dan 1300 leden, om precies te zijn 1316!

Op zondagmorgen 5 september a.s. zullen wij tijdens de 'open zondag' in het Heemhuis aandacht besteden aan het bereiken van de mijlpaal van 1300 leden. Dan zal ook de naam van het 1300e lid bekend worden gemaakt. Onze 33 nieuwe leden, waaronder het 1300e, heet Amalia van Solms (zie afbeelding) van harte welkom!

dhr. J. Gijsbrechts,
mevr. C. Hoevenaar,
dhr. F. Luijten,
fam. L. v.d. Heijning,
fam. M. Martens-Geerts,
mev. N. Verhoeven,
dhr. A. Remeijnsen,
dhr. A. Theeuwes,
fam. P. Baijens-v. Gils,
dhr. P. Koks,
fam. P. de Rooy,
dhr. H. Phillips,
dhr. M. de Nijs,

fam. C. de Hoon,
fam. J. Bastiaansen,
fam. G. Frijters,
fam. A. Norbart,
fam. A. v. Hoek-v. Dijk,
fam. A. Börger,
fam. A. Voermans,
fam. M. v. Beek,

In de vorige Van Wirskaante stond in de rubriek 'Nieuwe leden' de naam van een nieuw lid onjuist vermeld. Er stond fam. R. de Bruin-Gatzen. Dat moet echter zijn fam. R. Bruurs-Gatzen.

Honderd zandwegen van naam voorzien

HARRY BENSCHOP

Op verzoek van de gemeente Baarle-Nassau heeft de Heemkundekring namen bedacht voor wegen in het buitengebied. Zo'n honderd wegen, vooral zandwegen en paden, krijgen een naam. De voorstellen zijn medio juli overhandigd aan de wethouders Peter Antonis en Jan van Tilburg. 'Geen nummers maar namen' is het motto.

De meeste zandwegen in het buitengebied van Baarle-Nassau hebben nu geen officiële naam. In de wegenlegger kennen ze alleen een nummer, vaak aangevuld met omschrijvingen als 'rijpad naar de beemden' of 'de baan van Hoog-eind naar Baarlebrug'.

In de voorstellen grijpt de Heemkundekring terug op oude veldnamen, waardoor deze beter bewaard blijven. Zo krijgen zandwegen ten westen van het dorp namen als Singelheide, Broskenspad en Manke Gooren, eigenlijk een vroegere beschrijving van 'Marke Gooren'. Voor de zandweg bij Park De Kievit wordt de naam Landrei gesuggereerd naar het Landreiven. Bij Ulicoten hebben – recent weer opengelegde – vennen Amalia geïnspireerd tot namen als Nonnenvenbaan en Diepvenbaan. Ook de functie die wegen hebben gehad, keert in de voorgestelde namen

terug zoals in Oude Hoogstraten-sebaan voor de zandweg langs de grens met Wortel-Kolonie, vroeger de verbindingsweg tussen Hoogstraten en Den Bosch over Loveren. Voor de oude verbindingsweg tussen Weelde en Alphen wordt als naam voorgesteld Baan Alphen Weelde.

Voor enkele zandwegen achter De Gaarshof, het vroegere Hooghuis, wordt teruggegrepen op namen die op topografische kaarten van een eeuw geleden staan vermeld: Avenue Oscar, Avenue Henriëtte en Avenue Frédéric, de voornamen van de eerste bewoners van het Hooghuis. Het pad langs het voormalige klooster aan de grens wordt tot Paterspaadje omgedoopt. Een zandweg bij Baarle-Brug wordt genoemd naar de familie Siemons: Siemonsebaan. De familie Siemons woonde vele jaren als enige op die plek.

Verder zijn namen vastgelegd die in de volksmond worden gebruikt als Eerste Dreef, Polderweg, Berzegatstraatje, Korte Koopen en De Poel.

Boschkobe

Amalia van Solms heeft het verzoek van de gemeente aangegrepen om enkele bestaande namen te wijzigen. Het meest in het oog springende wijzigingsvoorstel is de naam Boschkobe voor het huidige Boschoven. Oudere Baarleneren spreken het nog steeds heel consequent zo uit. Bovendien is Boschkobe historisch juist: het

Binnenkort Boschkobe, zoals veel Baarleneren het uitspreken?

verwijst naar een vroeger tijdstip van ontstaan dan de zogenaamde ho(e)vendorpen als Nijhoven. Ook wordt verwarring met het Alphenese Boshoven voorkomen.

De Heemkundekring ziet graag een eind komen aan de in de loop der tijd gegroeide situatie dat wegen in een buurtschap alle de naam van de buurtschap dragen, bijvoorbeeld Ghil en Schaluinen. Voor zover er langs deze wegen geen bebouwing staat, zijn al voorstellen gedaan. In de andere gevallen wil Amalia eerst weten hoe de gemeente tegenover naamswijziging staat. Discussie leverden onder andere Klappestraat, Tienstraat en Akkers op. Verschillende bronnen leverden een afwijkende naam op: in het geval van deze wegen ook Klap-perstraat (met een r in plaats van een i), Tientstraat (met een t) en

Voor dit stukje Schaluinen is 'Den Tip' voorgesteld

Op de Nederlandse wegenlegger staat nog abusievelijk Akkerstraat

'Paterspaadje' is een voor de hand liggende naam voor het pad langs het voormalige klooster aan de grens

Het Berzegatstraatje voert van de Zevenhuizenbaan naar de 'Dodendraad' in Zondereigen

Akkerstraat. De laatste staat op de kaart als Akkers aangeduid, vandaar het voorstel om deze naam te hanteren.

Verder zijn enkele taalkundige correcties doorgevoerd zoals Strumptschebaan in plaats van Strumptsche Baan. Bijzondere namen als Strontbaan en Elektriekbaan zijn gehandhaafd.

Alle voorstellen zijn opgenomen in de notitie 'Geen nummers maar namen'. Daarin is aangegeven waarom voor een bepaalde naam is gekozen.

Bordjes

Tenslotte krijgt de gemeente het advies alle wegen en paden in het veld van een in het buitengebied passend naambordje te voorzien. Daarmee krijgen ze een gezicht. Toponiemen, voorvallen en vroeger gebruik zoals akkers en beemden worden zo echt vastgelegd. Naambordjes kunnen ook duidelijk maken dat de zandweg toegankelijk is, zodat in elk geval wandelaars er over kunnen lopen.

Wie doet er mee?

Een paar oproepen voor mensen die eens wat anders willen

ANTOON VAN TUIJL

Het MOT (Museum voor Oude Technieken in het Belgische Grimbergen) is een actief museum. Het verzamelt niet alleen interessante voorwerpen om die tentoon te stellen, maar mensen bewust maken en activeren, hoort ook tot de doelstellingen. Zo bracht het MOT al eens een groot aantal mensen op de been om op zoek te gaan naar nog bestaande bakhuisjes in het Vlaamse land. Een rijke oogst was het gevolg. Nu vraagt dit museum weer medewerking van heem mensen bij opsporingswerk.

Waterputten

Iedereen heeft water nodig, altijd en overal. Tegenwoordig hebben we helder en gezond water uit de kraan. Een vanzelfsprekendheid. Zo is het niet altijd geweest. Op heel wat plaatsen was het wachten tot in de tweede helft van de vorige eeuw vooraleer er water uit de kraan kwam. Tot dan was de waterput het aangewezen middel om

Boerenerf met oude waterput en putmik

aan het levensnoodzakelijke water te komen.

Inventariseren

Elke waterput die nog bestaat vormt een onderdeel van ons technisch verleden. Wie daar meer over wil weten, kan terecht op www.mot.be. In het 'waterputten-platform' zijn heel wat interessante weetjes over drinkwaterputten te vinden. Ook de geschiedenis van de drinkwatervoorziening wordt belicht. Maar wat wil het MOT met waterputten?

Het museum voert campagne voor het in kaart brengen van de weinige waterputten die er nog zijn. Een inventarisatie daarvan moet haalbaar zijn.

Oproep

Amalia sluit zich graag aan bij deze oproep tot inventarisatie. Er zijn talloze leden binnen onze zeer grote vereniging die graag een rondje gaan fietsen of wandelen. Wie van hen wil deze hobby combineren met het zoeken naar oude waterputten in ons heem? Dat wordt

gegarandeerd een interessante bezigheid, doordat het fietstochtje een doel krijgt. En denk ook eens aan de contacten met mensen bij wie je navraag doet of bij wie een put op het erf gevonden wordt.

Wie hieraan mee wil doen, kan nadere informatie krijgen bij Antoon van Tuijl,

Telefoon: (013) 5078631 of E-mail: antoonvantuijl@planet.nl.

Smidstekens

Vroeger maakte de dorpsmid eigenhandig allerlei werktuigen en gereedschappen, onderdelen voor de huizenbouw en de boerenkarren. Op die metalen gesmede werktuigen en voorwerpen treft men vaak allerhande tekens aan; figuurtjes, letters en cijfers. Ze kunnen verwijzen naar de maker of naar de plaats waar het voorwerp gefabriceerd werd. Het kan iets vertellen over de kwaliteit of een eigenschap benadrukken. Al dit soort inscripties wordt smidstekens genoemd. Ze vormen een zeer waardevolle bron voor historisch onderzoek. Ze vertellen ons over de herkomst van een voorwerp, over de wijze van produceren en over kenmerken van verschillende streken. Vaak is het ook een 'handtekening' van de smid.

Een voorbeeld van een smidsteken

Om een idee te krijgen van wat hier bedoeld wordt, kan men www.mot.be raadplegen.

Oproep

Amalia heeft onder haar leden ongetwijfeld mensen die interesse hebben voor oude ambachten, gebruiksvoorwerpen, werktuigen, hang- en sluitwerk, muurankers en wat er verder van onder de vaardige handen van de dorpsmid tevoorschijn kwam. Zij kunnen hun belangstelling een leuke richting geven door waar dan ook op zoek te gaan naar deze smidstekens. Wie interesse heeft, kan voor nadere informatie contact opnemen met Antoon van Tuijl, telefoon: (013-) 5078631 of E-mail: antoonvantuijl@planet.nl.

Natuurbeheer

Al jarenlang is een volhardend groepje mensen van de ABC-Milieugroep en van Amalia in de wintermaanden actief in het natuurbeheer. De werkzaamheden worden uitgevoerd in het zeer kostbare natuurterrein van het voormalige spoorwegcomplex aan de Grens. Dat is eigendom van de gemeente Baarle-Nassau. Deskundigen van het Brabants Landschap stelden een gedetailleerd beheersplan op. Dat is erop gericht de biologische variatie in dit gebied zo groot mogelijk te maken en te houden. Deze doelstelling wordt alleen

In een strakke bosrand zijn inhammen gemaakt. Het oogt beter en is goed voor vogels en vlinders

Een mooie combinatie van hoge begroeiing en laag struweel

De Amerikaanse vogelkers moet bestreden worden om te voorkomen dat hij alles overwoekert

gehaald wanneer er met regelmaat beheerswerk wordt uitgevoerd. De groep houdt zich o.a. bezig met het afzetten van stukjes bos om verjonging te bereiken. Hier en daar wordt geplagd of gemaaid. Woekerende vogelkers wordt bestreden en helaas moet er ook wel eens zwerfvuil verzameld worden. Wie hier de handen uit de mouwen steekt, ziet zelf al heel snel het mooie resultaat van zijn werk en levert een bijdrage aan het behoud van dit belangrijke gebied. De biodiversiteit – waar dit jaar veel aandacht naar uit gaat - is er zeer mee gediend.

Er wordt gewerkt van oktober tot maart, in principe op één zaterdagmorgen in de maand. Enkelen voegen wel eens wat extra uurtjes toe aan dit schema. Voor gereedschappen wordt gezorgd en de vrijwilligers zijn zorgvuldig verzekerd.

Oproep

Er zijn dringend meer handen nodig om dit kostbare stukje Baarlese natuur kwalitatief op peil te houden. Amalia heeft beslist leden die hier hun bijdrage aan willen leveren. Het is ook nog eens gezond om lekker buiten bezig te zijn. Wie besluit mee te gaan doen, kan zich melden bij Antoon van Tuijl, Telefoon: (013-) 5078631 of E-mail: antoonvantuijl@planet.nl.

Dank zij goed beheer behouden we zeldzame planten zoals dit Grijskruid

Tijm en wilde tijm, wat een wonderplantjes (14)

'KRUIDENVROUWTJE'
JEANNE MEEUWSEN

De gewone tijm heeft iedereen wel in zijn tuin staan. Wat is die heerlijke familie der lipbloemigen toch rijk aan geneeskrachtige planten. Zij schenkt ons de salie, citroenplant, de rozemarijn, de munt, het bonenkruid, de dovenetel en nog tien andere vreugdevolle gezondheidskruiden waaronder de tijm en de wilde tijm. Kijk die twee mooie wonderplantjes uit het zonnige zuiden eens aan!

Zijn die smalle, ovale, met zilver bestrooide blaadjes niet betoverend? Zie de zachtroze of heel licht paarse bloempjes. Sierlijk, licht en geurig als een kruidje uit het aardse paradijs. In de oudheid waren deze twee soorten, die trouwens nauw verwant zijn aan elkaar, al goed bekend. De vorm kan zeer uiteenlopend zijn. De wilde tijm groeit meer langs de grond, de tijm zelf groeit in toefjes en de bloempjes zijn wat paarser.

De H. Hildegard von Bingen schreef: Als een mens ziek vlees (weefsel) heeft zodat het er schilferig uitziet, neemt hij tijm en eet hem vaak, met vlees of groenten gekookt en het weefsel van zijn lichaam wordt van binnenuit genezen en gereinigd.

Tijm is het klassieke huidkruid, dat bij geen enkele huidziekte zou mogen ontbreken. Of men het vers uit de tuin haalt of gedroogd gebruikt is onbelangrijk, hebben we ondervonden. Wel is nodig dat het vaak gebruikt en meegekookt wordt. Het er slechts achteraf bijdoen helpt niet. De smaak is niet opdringerig zodat men er ook de familiemaaltijd mee kan kruiden. Dit is nog meer nodig als meerdere familieleden aanleg hebben voor huidziekten. Tot op de dag van vandaag wordt op veel plaatsen bij huidziekten over het uitbloeien

van de huid gesproken. Ook de gedachte aan een bloedzuiveringskuur is bekend en ook het feit dat de reiniging van binnenuit moet komen.

Tijm en wilde tijm op vele terreinen erg heilzaam

Discorides verklaarde al dat dit kruid stuipen geneest, ontstekingen van de lever en de darmen verheipt en de regelmatigheid in de ongesteldheid herstelt en bovendien een ontspannende invloed heeft op alle mogelijke krampen. Tijm kan toegepast worden tegen alle lichamelijke zwakheden, vooral van het zenuwstelsel (zwaarmoedigheid, depressieve toestand, geen fut hebben, willoos zijn e.d.). Maar ook bij duizeligheid, migraine en oorsuizingen. Daarom is het gebruik van tijm een goede voorzorgsmaatregel. Bovendien is het goed voor de maag en de spijsvertering en tegen alle vormen van kramp.

Deze kruiden zijn dus op hun plaats in de keuken: op het vlees, in sausjes en soepen. Tijm heeft een ontspannende invloed. Ook helpt tijm heel goed tegen kinkhoest en gewone hoest, hartkloppingen, astma en slapeloosheid. Tijm zorgt voor vochtuitscheidingen en is dus van nut bij slecht

functionerende blaas of nieren, bij reuma en jicht. Het kruid is ook erg geschikt voor kinderen die niet alleen van parasieten worden bevrijd, maar voor wie het tevens een versterkend middel is.

Zoals gezegd, deze kruiden herstellen de regelmaat der ongesteldheid en bewijzen hun nut bij alle aandoeningen van de luchtwegen (verkoudheid, angina, bronchitis, longontsteking en pleuritis) en hebben een ontsmettende invloed. Zij zuiveren namelijk de atmosfeer van alle bacteriën en virussen en door hun geur (tijmkamfer) vernietigen ze alle ziektekiemen in het lichaam. Zij bestrijden zowel steenpuisten als tyfus zowel als tuberculose. Er is geen microbe die tegen deze kruidjes is opgewassen. In ernstige gevallen moet men natuurlijk de arts raadplegen.

Uitwendig gebruikt kunnen tijm en wilde tijm niet alleen wonden, zweren, abscessen en brandwonden ontsmetten, maar zijn ze tevens van nut bij kneuzingen, blauwe plekken, verzwikkingen en kiespijn. Een kuur van hete baden

met tijm en wilde tijm is bijzonder goed tegen Engelse ziekte. Als je kinderen die het niet zo goed doen in een badje zet met tijm, zullen

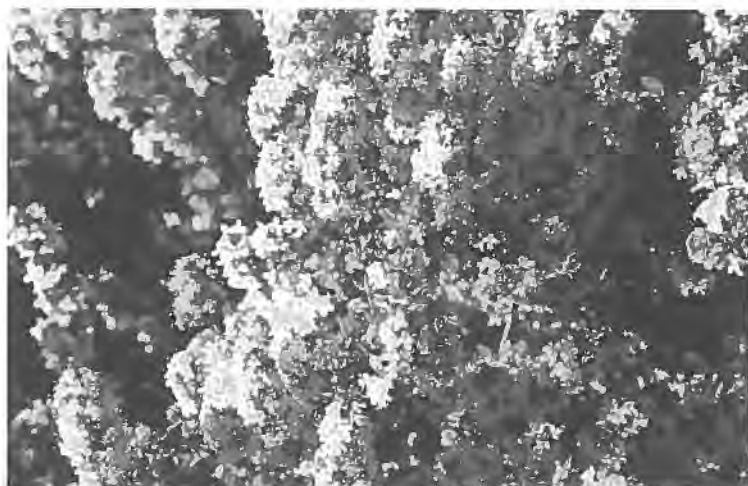
ze zienderogen opknappen. Het is altijd het proberen waard!

Vele groetjes,

Jeanne

Een afbeelding van wilde tijm

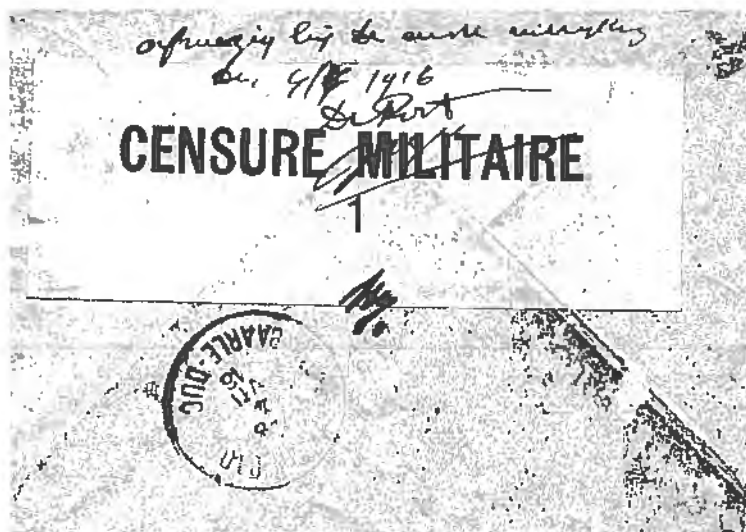

Tijm dat groeit en bloeit in de tuin van Jeanne

De post in Baarle-Hertog tijdens de Eerste Wereldoorlog (3)

JACQUES HEMELAERS,
MON RÖMER EN
HERMAN JANSSEN

Het hoofdkwartier van het Belgische leger was zich terdege bewust van de gevaren van de briefwisseling tussen de soldaten aan het front en hun familieleden in bezet België. Tussenpersonen ('briefbemiddelaars') konden te veel de winst najagen en daardoor slordig tewerk gaan. Of zij konden met de vijand collaboreren. In beide gevallen kwamen brieven in Duitse handen terecht. In het bezette gebied konden vervolgens represailles verwacht worden. De Duitsers wisten dan immers wie zich aan het verboden internationale postverkeer schuldig maakten. En militaire geheimen zoals troepenverplaatsingen konden achterhaald worden. Daarom werd elke brief van een Belgische soldaat aan de eigen militaire censuur onderworpen en stelde de militaire overheid een lijst van betrouwbare tussenpersonen op.

Censuurstrook nr. 1 met paraaf van de censor. Aankomststempel: 'Baarle-Hertog 4 VII 16' (4 juli 1916). Manuscript van de postbode: 'afwezig bij de eerste uitreiking de 4/7/1916, De Post' en paraaf.

7. Erkende briefbemiddelaars in Baarle-Hertog

7.1. Voorschriften

Na de bezetting was het postverkeer in België alleen toegestaan via het door de Keizerlijke Duitse Posten ingestelde postnet. Om het moreel van de Belgische soldaten te breken, werden alle brieven naar het front door de Duitse militaire censuur geweigerd. Het hoeft ons dan ook niet te verwonderen dat de bevolking haar toevlucht nam tot andere mogelijkheden om het

contact met hun verwanten via het buitenland te onderhouden. Deze smokkel- of clandestiene brievenpost werd al uitvoerig behandeld in een andere publicatie. (*14) We beperken ons hier dan ook tot de briefbemiddelaars die opereerden via Baarle-Hertog.

In deze lijst ontbreken Henri Hostie, die vanaf 1917 ook via Baarle-Hertog opereerde en de Union Belge uit Maastricht, die eveneens zijn postverbinding via Baarle-Hertog verzorgde. Nog

VOORSCHRIFT

aangaande de briefwisseling met bezet België.

Met het verlangen de verbindingen tusschen de militairen en bezet België in der mate der mogelijkheid te versimpelijken, geeft het Bevel van het Leger hierna een reeks briefbemiddelaars aan, bij behulp derwelken de verzending der brieven als zeker kon worden aangezien :

De nuchtelijke Post.

Bureau de la Correspondance belge, lieutenant de Hiesabourg, Le Havre.

Bureau de Correspondance belge, Grosrouer Gardens, 28, London.

Bureau de la Correspondance, Lange Voorhout, 17, den Haag.

Agence Lemaitre, Sandgate Road, 80, Folkestone.

Victor Constant, Post Box, 200, Rotterdam.

de Dartodot, Priory Gardens, 4, Folkestone.

Le Mot du Soldat (J. Feysson), Baarle Hertog.

Posto des Alliés, Baarle Hertog.

Mre Blimon, London.

Fascoul Lafoullade, Statenland, 81, den Haag.

Eerw. Peter Vuillings, Danzig Hoortog.

te vermelden zijn het 'Belgisch Uitgewekenen Komiteit - Comité Belge des Réfugiés - Bureau de Renseignements BREDA' en 'Aide aux Soldats Belges', die beide hun briefwisseling via Baarle-Hertog verzorgden. Dit waren in principe geen briefbemiddelaars, doch steunverleners.

Ondanks de duidelijke voorschriften bleven velen zich tot onbekende smokkelaars wenden. Deze brieven werden herhaaldelijk door de censuur ingehouden.

Brief verzonden via dezelfde bemiddelaar (Léonie Mensiers uit Amsterdam), ditmaal via de BLP/ PMB (Belgische Legerposterij) nr. 6 op 8 VI 17 (8 juni 1917). Stempel T (taks) en Franse strafportzegel van 50 centimes. Censuurstempel Folkestone en etiket Censure Militaire 39 met stempel 'Intermédiaire Non Autorisé' (niet toegelaten bemiddelaar).

Lijst van de door het Groot Hoofdkwartier erkende briefbemiddelaars op datum van 15 november 1916.

Brief verzonden via een niet toegestane bemiddelaar. Stempel: 'Baarle-Hertog 28 XII 16' (28 december 1916). Stempel T (Taks), doch geen aankomststempel van Parijs.

Brief verzonden via een niet toegestane bemiddelaar. Stempel: 'Baarle-Hertog 28 XII 16' (28 december 1916). Stempel T (Taks), doch geen aankomststempel van Parijs.

kaarten door de Duitse censuur tegengehouden en vernietigd. Daarna kwam het systeem van de genummerde strookjes, die met duizenden tegelijk in zware pakken over de grens werden gesmokkeld door 'passeurs', 'grensgidsen' of 'grensrakkers' zoals de Beersenaars Louis Torremans, Karel Van Looy, Frans en Livinus Verstappen, Karel Vlaminckx, Jan Beyens, Jan de Peuter, Maria Pluym, Gust Segers, Jan Snoeckx, Jan Vleugels, Jos Haest en wellicht nog anderen. Hun werkerrein bevond zich in de omgeving van Zondereigen en de bossen van Wortel-Kolonie. Ook vanuit Merksplas en Hoogstraten waren aan de grens met Baarle veel passeurs actief, in Hoogstraten bijvoorbeeld Miet Verhoeven, haar zus en haar moeder. De briefstrookjes van het Oeuvre du Mot du Soldat waren kleine geelkleurige of witte papertjes, bij-

Een groep passeurs uit Beerse. Jan Vleugels is de derde van links op de achterste rij. Onderaan liggen gesmokkelde briefpakketten.

na vierkant en zo dun als sigarettenpapier. Het eerste strookje was de controlestrook of de kantstrook van het bonboekje. Hierop stond de naam van de afzender, een Belgische frontsoldaat in de Westhoek. Dit strookje werd op het bureau van het Oeuvre du Mot du Soldat

in Baarle-Hertog afgescheurd en bewaard. Het tweede en het derde strookje werd door grensgidsen voorbij de dodendraad gebracht en via een clandestien landelijk netwerk aan de geadresseerde bezorgd. De eigenlijke boodschap stond op de derde strook, die meestal door de geadresseerde bewaard werd als een kostbaar kleinood. Telkens opnieuw was dit misschien het laatste bericht van de dierbare dat de familie zou bereiken.

Op de tweede strook (zie voorbeeld hieronder, met links dezelfde codenummer als op de eerste strook) was ruimte voorzien om een antwoord te noteren. Via de omgekeerde reisweg bereikte dit antwoord het kantoor in Baarle-Hertog, waar de stroken 1 en 2 opnieuw werden samengevoegd. Een bode bracht ze naar het sorteerbureau in de ambassade van Den Haag, waarna ze via de militaire post naar het front gestuurd werden. Op deze manier werd op een veilige manier gecommuniceerd tussen de soldaten aan het front en de families in het bezette binnenland.

Tekening op de omslag van 'Rakkers der Grenzen', het boek van Jan Vleugels dat over de (brieven)smokkel in onze regio verhaalt.

1o BILLET No 2 pour répondre à la lettre reçue sans mettre d'adresse, le No suffit.
 2o BILLET No 3 pour vous et vos amis.
 3o. Renvoyez TOUJOURS les Nos 2 et 3 à Baarle-Hertog.

Langue à déchirer.

No 2 + Oeuvre du „MOT du SOLDAT“
 Soldats la Patrie est fière de vous

DISTRIBUTION GRATUITE.

Ranimez votre courage, vos héroïques fils, ramènent en triomphe le Roi de l'Honneur.

Cher Monsieur:

12/13
 A. J. Janssens
 1-1-1915
 C'est avec plaisir que j'apprends que mon nom est toujours en bonne place: ainsi que pour toutes les fois que mon nom est cité dans votre liste que la petite ordonnance est faite par Charles Patrioticus

Strook n° 2, als antwoord op een ontvangen bericht. Er was geen geadresseerde vermeld, het codenummer volstond.

Het 'Werk Soldatengroet' verspreidde ook de omslagen voor de verzending van de briefjes of stroken. Deze droegen de ovale stempel van het 'Oeuvre du Mot du Soldat', de vermelding S.M. (Soldat Militaire) en, meestal toch, het adres van 'J. Peymen, Poste Restante in Baarle-Hertog'. Sommige poststukken werden bij aankomst in Baarle-Hertog afgestempeld door de postdiensten, andere echter niet. Mogelijk werden deze rechtstreeks aan de verantwoordelijke overhandigd, dhr. Jean Peymen.

Jan Hubert Peymen was op 1 juni 1884 in Maaseik geboren als zoon van André Peymen en Maria Catharina Coenen. 'Jean' huwde in Baarle-Hertog op 21 september 1909 met Maria Josephina Joanna Janssens (Baarle-Hertog 11 maart 1884). Hij kwam in de Molenstraat nr. 83 bij zijn schoonvader Hendrik Janssens (Wortel,

6 oktober 1847) inwonen. Deze was weduwnaar van Maria Josephina Van De Ven en overleed in Baarle-Hertog kort vóór de Eerste Wereldoorlog, op 9 februari 1913. Jean was beambte bij Bruggen en

Wegen. In Baarle-Hertog werden drie van zijn kinderen geboren, namelijk André Henri Louis Marie (4 mei 1913), Maria Josephina Constantia Helena (*4 augustus 1914) en Johan Maria Edward (29 juni 1918).

Vanaf medio 1916 logeerde bij hen een Belgische rijkswachtbrigade, bestaande uit luitenant Notebaert en de wachtmeesters Riems en Van Looy. Zij hielden toezicht in Baarle-Hertog voor de bewaking van het clandestiene zendstation MN 7.

Het was wellicht geen toeval dat zij in het hoofdkwartier van het Oeuvre du Mot du Soldat onderdak vonden. De aanwezigheid van de rijkswachters betekende een extra bescherming tegen inmenging van buitenaf.

Op 2 juni 1919 verhuisde het gezin Peymen naar Deurne-zuid. Het pand aan de Molenstraat werd vanaf 1921 door 'rijwielhersteller' Adriaan Willem van Loon bewoond.

Aangetekende brief verzonden vanuit Baarle-Hertog, gedateerd 19 III 15 (19 maart 1915). Met stempel Jean Peymen-Janssens, Molenstraat Baarle-Hertog. Aankomst in Eindhoven op 20.3.15 (20 maart 1915).

Brief door een Belgische militair onder portvrijdom aangetekend naar Baarle-Hertog verzonden via de BLP 5 (Belgische-legerposterij) per 24 VI 16 (24 juni 1916). Aantekenrecht voldaan door frankering van vijftiengint centimes. Aantekenstrookje van de PMB 5 (poste militaire Belge).

Brief uit Rutshuru (Belgisch Congo), 17 december 1915. Verso (hier niet afgebeeld): doorgangsstempel van Irumu, 8 januari 1916 en Bogoro, 13 januari 1916. Manuele censure: 'Censure militaire' + paraaf. Zoals gewoonlijk geen aankomststempel van het postkantoor Baarle-Hertog, wat er op wijst dat deze post via militaire kanalen het bureau te Baarle bereikte.

то всенуру, г. Петербург, ный цензурь № 552.

Brief van de divisie 'Auto-Canons Mitrailleurs Belges 'A.C.M.' in Rusland, onder portvrijdom verzonden naar 'Oeuvre du Mot du Soldat' in Baarle-Hertog. Recto: datumstempel nr. 213, 14.5.16 (14 mei 1916). Rechthoekige censuurstempel in violet cijfer 39 van Petrograd. Rechthoekige censuurstempel ('Ouvert par la censure militaire/Petrograd) over het witte sluitetiket met dezelfde tekst. Censuurmerk Folkestone (C.F. in cirkel). Ovale stempel van 'Oeuvre du Mot du Soldat' en S.M. (soldat militaire) in violet. Verso: Datumstempel Petrograd 19.5.16 (19 mei 1916). Datumstempel Petrograd 31.5.16 (31 mei 1916), dus twaalf dagen om door de censure te komen. Russisch administratief merk: in cirkelvorm 'Belgische Divisie van Pantserauto's' en centraal daarin 'Commandant van de Divisie'. Rechthoekige violette censuurstempel van Petrograd: 'ouvert par la censure militaire/Petrograd/Censure militaire nr. 552'. Sluitetiket (zie recto).

MUNNEN,

Eenige voornamen, naar Holland uitgeweken Belgen hebben zich getroffen gevoeld door de moeilijkheden, die onze soldaten aan het front ondervinden, voor de briefwisseling met hunne in België gebleven betrekkingen.

Om dien toestand te verhelpen, hebben die heeren een werk opgericht, genaamd

POST DER GEALLIEERDEN

Alle winstbejag is uitgesloten. De middelen waarover het werk beschikt, laten toe de gemeenschap tusschen het front en het bezette België te verzekeren, in uitzonderlijke voorwaarden van zekerheid en spoed, en zonder kosten. De bezette Fransche departementen worden insgelijks bediend.

Gelief uwe brieven bij voorkomst op bijgevoegd blad te schrijven en ze in bijgaanden omslag te steken, die zonder frankeering aan de militaire post mag gegeven worden.

Wij vragen volstrekt geens bijdragen, doch daar het een vaderlandsch liefdeswerk geldt, aanvaarden wij in dank elke gift in postzegels, hoe gering ook, die gij bij uwe zending zoudt willen voegen, om de verspreiding van ons werk te bevorderen. Wij houden er aan, te verklaren, dat geen het minste verschil zal gemaakt worden en dat de brieven, waarin geen postzegels steken, zoo goed zullen bezorgd worden als de andere.

Voor uwe briefwisseling, wendt U uitsluitend tot de

POST DER GEALLIEERDEN

Zet al uwe gezellen nan om hetzelfde te doen.

HET BESTUUR.

N.B. — Vergect niet het vak te vullen aan de bovenzijde van het blad, voor het adres in België.

Duidelijke instructies om alle briefwisseling aan de Post der Geallieerden in Baarle-Hertog te richten.

De correspondentie van en naar Le Mot du Soldat beperkte zich niet tot de omringende landen Frankrijk, Groot-Brittannië en Nederland. Ook vanuit Belgisch Congo en Rusland kwamen er brieven toe met de vraag om inlichtingen of overbrenging van boodschappen.

Fragment van een enveloppe (groot formaat) van de 'Poste des Alliés', via het Belgische Consulaat Generaal in Vlissingen en de Belgische legerpost in Calais verzonden naar aalmoezenier J. Bernaerts in Le Havre.

Enveloppe welke een bericht heeft bevat van de bekende aalmoezenier J. Bernaerts (*16) aan zijn familie, de weduwe Bernaerts in St.-Jans-Molenbeek.

7.3. Post der Geallieerden - Poste des Alliés

Dit bemiddelingskantoor was opgericht door de Belgische militaire censuurdiensten zelf, om een controle op de briefwisseling te kunnen uitoefenen (*15). Giften werden aanvaard, o.a. in de vorm van postzegels.

Enveloppe verstuurd via de 'Post der Geallieerden' in Baarle-Hertog (zie de grote stempel in rode inkt).

7.4. Bureau officiel de Renseignements du Comité Belge

Deze 'Officiële Inlichtingendienst van het Belgisch Comité' was eerder van liberale strekking, als

tegenhanger van het 'Werk Soldatengroet'. Het netwerk was veel minder bekend en zijn werkkerrein was beperkter. Uit de teruggevonden stukken blijkt dat deze dienst pas begin 1917 operatief was.

7.5. Union Belge

De Union Belge, een tegenhanger van de twee vorig grote netwerken, zou eerder van socialistische strekking geweest zijn en opereerde via Maastricht. Doch om wrijvingen met de Nederlandse overheid te vermijden, liep ook deze post langs Baarle-Hertog.

7.6. Mr. et Mme. Van Hal, Poste Restante Baarle-Duc

Dit echtpaar staat niet vermeld op de lijst van de erkende briefbemiddelaars. Ze bekommerden zich in hoofdzaak om het materiële welzijn van de militairen aan het front, dit door het toezenden van o.a. tabak, eetwaren en andere genotsmiddelen (met uitsluiting van alcohol). Ook zij opereerden via Baarle-Hertog, waar zij in de Molenstraat woonden.

Voorbedrukte enveloppe van het netwerk 'Henri Hostie', verzonden door een verpleegster in het militaire hospitaal in Bourbourg (Fr). Stempel: 'BLP/PMB 6 II 17' (6 februari 1917). Sluitband 'Censure Militaire 13'. Verso: de stempel 'Niet Toegelaten, naam en adres van de verzender niet uitwaarts vermeld zijnde.' Dit berust op een vergissing, aangezien de afzender duidelijk vermeld staat in het daarvoor voorziene vak (links onderaan op de voorzijde van de enveloppe). De vermelding werd daarom doorstreept. Aankomststempel: 'Baarle-Hertog op 26 II 17' (26 februari 1917). Bemerkt ook de verschuiving van het cijfer 17 in de stempel. Blijkbaar werd de '19' niet (meer) ingezet in de stempel.

Mme Verjken Bols
20 Hoogstraat
Mechelen België

Leer beminde vrouw Maria

Alhoewel ik van U geen nieuws kan weten waag ik tog nog eens om U dit schrijven te sturen, en daar ik niet zeker ben dat er U eene van al mijn brieven U toekomt hoop ik tog van eenmaals te gelukken. Maar ik vraag mij tog af - waarom die stilzigtendheid - of heb ik er soms het recht niet te van zoo gelukkig te mogen zijn gelijk andere hier, van eenige regel te mogen lezen van hunne vrouw eigenhandig geschreven. Niets ontbreekt er ons, allen zijn goed gerond daarom geen ongenustien mochten wij van U allen hetzelfde denken maar, hélas! en in welke toestand gaan wij U terugvinden. Ja beste Maria soms gaat men de omstandigheden nauwkeuriger na, en dan is er wel eens een oogenblik dat zulk denk U meer pijnigt dan gelijk welke wondt, ja ook zote heimmeringen, van gelukkige tijden die men nog eens overweegt die men genoot in het midden van die men lief had, en nu ver van U allen geheel alleen, geen een woord troost van hem dat zoo recht klinkt, ja tot zulke eentonig leven zijn wij nu geleid, ja het tot van iederen Belg, die niet vrij mag uitspreken wat zijn opinie is, maar gaan wij niet verder want dit critisch is te groot. Byaldien den langdurigge oorlog is zijn ^{mijne} gevoelens meer en meer tot U, geen oogenblik gaat voorbij of ik denk aan U en die lieve kleine, daarom hopen wij spoedig dat dit deel welken een einde neemt dat ik teruy mijne plaats aan uwe zijde mag komen innemen. Nu gaan ik er afscheiden met U allen te groeten van verre, vurigste omhelzing aan geheel de familie, en U beste Maria en kind drukt U beide hartelikh in mijne armen en ^{soete} kussen aan U beide, vooral wel de complimente

Brief van de soldaat Verjken, gericht aan zijn vrouw in Mechelen en verzonden via de 'Post der Geallieerden' in Baarle-Hertog. De enveloppe waarin de brief verstuurd was, werd in het kantoor geopend. De inhoud werd gecontroleerd en twee lijnstempels werden geslagen. De tekst op de bovenste stempel luidt: 'Kosteloos bestellen'. Zo werd vermeden dat de bode die de brief in België zou bezorgen, kosten zou aanrekenen aan de geadresseerde. Een tweede stempel bevat instructies voor het antwoord: 'Adres voor antwoord, langs dezen weg alleen: Postalli N°4918 P Very BaarleHertog'. Het codenummer '4918 P Very' staat voor diegene die de briefwisseling in Baarle-Hertog heeft behandeld. Hij alleen kende het militaire adres van de afzender. Deze stempel komt slechts voor bij de eerste gesmokkelde post naar deze bestemming in Mechelen.

Voorgedrukte omslag van de 'Union Belge'. Adres: Baarle-Duc (Belgique) via Tilburg (Hollande). Afzender: François Lemmens, een militair aan het front. Pour remettre à (terug te bezorgen aan): Eugène Woos, Maestricht. Verso (hier niet afgebeeld): Aankomststempel 'Baarle-Hertog 7 XI 17' (7 november 1917).

Maria Catharina ('Toke') Van Hal was in Alphen geboren op 16 mei 1863. Op 25 december 1884 huwde zij in Antwerpen met Willem Ambroos Van Hecke, geboren in Hulst op 28 januari 1862. Zij verhuisden naar Baarle-Nassau en in 1901 vestigden zij zich in de Molenstraat nr. 81 in Baarle-Hertog. Willem was er 'schildersbaas', Toke 'winkelierster'. Ze hadden zeven kinderen: één jongen en zes meisjes.

Op 25 september 1914 overleed in hun woning de eerste vluchteling in onze regio, de 67-jarige Anna Maria Bartholomeus uit Vorselaar. Het overlijden werd in het gemeentehuis aangegeven door haar 70-jarige echtgenoot Stanislas Van Roey en haar zoon Ernest Jozef van Roey, vicaris-generaal te Mechelen en later kardinaal. De familie Van Roeij was na de beschieting van het bisschoppelijke paleis naar de relatieve veiligheid van het neutrale Nederland gevlucht. Onderweg strandde E.H. Van Roey in Baarle, waar zijn moeder aan een hartstilstand bezweek. Er werd hem een vrijgeleidebrief voor het lijk overhandigd zodat zijn moeder in Vorselaar kon worden begraven. (*17)

Willem Van Hecke stierf op 19 mei 1916. Dochter Emma trouwde op 9 april 1918 met Adolphe Hausmanne, telegrafist bij het Belgische militaire zendstation MN

Twee brieven met rode stempel van het 'Comité Belge de Réfugiés - Belgisch Uitgewekenen Komiteit, Bureau de Renseignements BREDA'. De ene is gericht aan Madame Van Hal, de andere aan Mr. en Mme. Van Hal. Die laatste brief betreft een vraag om inlichtingen over de familie van drie soldaten uit Turnhout, vandaar de vermelding 'Turnhoutois'.

7. Het jonge koppel verhuisde naar Luik. Op 20 maart 1920 trok Toke Van Hal hen achterna om zich in Wandre bij Luik te vestigen.

7.7. Officiële post

Het spreekt voor zich dat ook de officiële post betrokken werd bij de briefbemiddeling. Talrijke voorgaande stukken zijn getuigen van haar rol daarin. Een eerder onderschat deel van de briefwisseling liep via het zogenaamde 'driehoeksverkeer'. Vanuit bezet België vertrok briefwisseling - in hoofdzaak postkaarten - naar een in Nederland wonende geadresseerde. Deze zond de briefwisseling door naar de eindbestemming in Frankrijk, Groot-Brittannië of Vrij België.

7.8. Eerwaarde pater Vullings

Van de nochtans op de lijst der erkende bemiddelaars voorkomende pater Vullings konden wij tot op heden geen enkel aan hem gericht poststuk terugvinden. Petrus Jan Vullings werd geboren in Venray op 14 februari 1868. Hij studeerde theologie in Rome en werd er tot priester gewijd op 30 mei 1896. Terug in Nederland werd hij hoofdopsteller van 'Annalen' en 'Almanak' in Tilburg. In 1899 werd hij bovendien docent in Arnhem. Hij ontwikkelde politieke aspiraties en stelde zich kandidaat voor de Tweede Kamer. Dit ging voor zijn congregatie te ver. Vullings was pater in de Nederlandse provincie van de congregatie van de Missionarissen van het Heilig Hart van Jezus (kortweg: Missionarissen van het H. Hart).

Na een lastercampagne tegen hem werd hij vanaf 1906 achtereenvolgens naar Rome en Amerika gestuurd. In 1910 kreeg hij van

Postkaart, aangetekend verzonden op 5 VI 16 (5 juni 1916) vanuit Tessenderloo naar Tilburg. Aankomststempel: '10.6.16' (10 juni 1916). Duitse censuurstempel van het kamp in Beverlo en van Aachen. Daarna werd het adres overplakt met een vignet dat de werkelijke bestemming vermeldt, een militaire dokter in Cabour. De kaart vertrok voorzien van de ovale stempel van het Belgische Comité der Vluchtelingen op 6 VII 16 (6 juli 1916) vanuit Baarle-Hertog naar Calais. Aankomststempel: 'BLP/PMB 13 VII 16' (Belgische Legerpost 13 juli 1916). Ronde censuurstempel 'C.F.' van Folkestone en langstempel Censure Militaire met paraaf. 'S.M.' (Soldat Militaire) werd pas in Baarle-Hertog bijgeschreven voor de portvrijdom!

Petrus Jan Vullings

zijn oversten de toestemming om naar de Belgische afdeling van de congregatie over te stappen. Hij kwam naar Borgerhout en koos er voor de Belgische nationaliteit.

Tijdens de Eerste Wereldoorlog was hij aalmoezenier van de Belgische vluchtelingen in Zeeland, vandaar wellicht zijn betrokkenheid bij de briefbemiddeling. Na de oorlog werd hij één van de pioniers van de drankbestrijding (Sobriëtas). Hij overleed in Borgerhout op 1 januari 1942.

Voetnoten:

- * 14. J. Hemelaers: "De briefwisseling van de Belgen gedurende de Eerste Wereldoorlog, artikel 8: De smokkelpost."
- * 15. Piet van San: "De briefwisseling van de Belgen gedurende de Eerste Wereldoorlog, artikel 3: De Belgische militaire censuur."
- * 16. J. Bernaerts, aalmoezenier.
- * 17. Gemeentearchief Baarle-Hertog; 2.073.564 Register van Briefwisseling.

Oude verbinding van Oude Strumpt naar Heikant hersteld

HARRY BENSCHOP

De oudste verbinding van het buurtschap Oude Strumpt naar Ulicoten liep door De Withagen en Heikant. Een jarenlang niet toegankelijk pad is in juni weer in ere hersteld.

Op de kaart van 1839 is te zien dat de zandweg vanuit Oude Strumpt zich net ten noorden van de duiker in de Poolsheining vertakt in twee voetpaden. Via de oostelijke tak kerkten de bewoners van de buurtschap waarschijnlijk vanaf de tijd dat Ulicoten-dorp een

eigen kerk kreeg. De andere tak liep rechtdoor naar de Heikantsestraat. Beide takken liepen dwars door de heide. Ten zuiden van de Poolsheining liep de zandweg door het bos.

Enkele tientallen jaren was de verbinding rechtdoor naar de Heikantsestraat over zo'n honderd meter onderbroken, net ten noorden van de splitsing. Op de gemeentelijke wegenlegger stond het pad nog wel als 'openbare weg' aangeduid. Maar was het eigenlijk onmogelijk er over heen te gaan.

Ook in de door B&W begin dit jaar vastgestelde nieuwe wegenlegger is het pad in zijn geheel,

vanaf de splitsing tot aan de Heikantsestraat, opgenomen: als weg nummer 170. Amalia heeft voorgesteld het Withagenpad te noemen, naar het gebied waar het pad doorheen loopt.

Dit voorjaar zijn in De Withagen allerlei werken uitgevoerd in het kader van het natuurbestek. Daarbij was in eerste instantie niet gedacht aan het herstel van weg nummer 170. Op verzoek van de werkgroep zandwegen en paden van Amalia heeft de gemeente ervoor gezorgd dat de afrastering is verplaatst zodat er een vrije strook van zo'n vier meter is ontstaan, waardoor

Na vele jaren is er weer een voetpad tussen Oude Strumpt en Heikantsestraat

Het Withagenpad (wegenlegger nr 170)

je nu vanuit Oude Strumpt op de splitsing rechtdoor kunt lopen. Iets noordelijker kun je je weg vervolgen over een smal paadje langs de bosrand en – heel fraai – langs een bomenrij. In een haakse bocht nog wat verder heeft de gemeente er voor gezorgd dat de afrastering zo is geplaatst dat ook daar een

Voorjaar 2009 oogt de Vossendijk nog als 'dijk'; het middenstuk was al niet meer toegankelijk

vrije doorgang is. Daarmee is een al bijna twee eeuwen oude verbinding tussen Oude Strumpt en Heikant hersteld. Op een manier die misschien nog wel het meest recht doet aan het voetpad dat er ooit lag.

Vossendijk

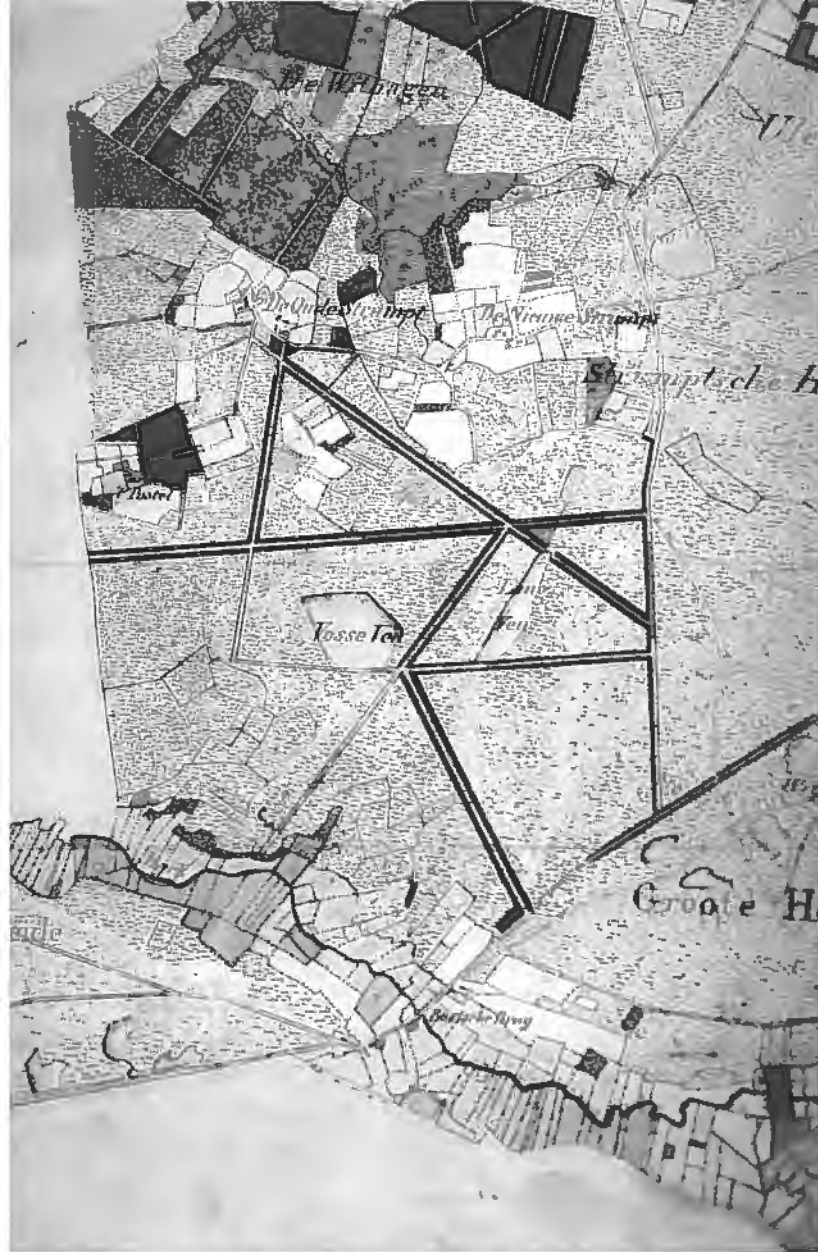
Ook andere wegen die in de nieuwe wegenlegger als 'openbare weg' zijn opgenomen, zijn niet meer als zodanig herkenbaar of bruikbaar. Een voorbeeld is de Vossendijk on-

Werkzaamheden in de winter 2009/2010

Voorjaar 2010 is de Vossendijk niet meer herkenbaar; wandelaars wordt nog rechtdoor verwezen

Ontginningsassen Strumptsche Heide duidelijk herkenbaar op kaart 1839. De Vossendijk loopt vanaf het Vosse Ven (bocht in Zigraeck) naar het oosten; meer noordelijk loopt de Haldijk (bron Historische Atlas Noord-Brabant 1836/1843, kaartblad 178D)

der Oude Strumpt. Het gaat om het stuk tussen het Castelsch Baantje en Zigraeck.

De Vossendijk is een van de kaarsrechte lijnen waarlangs de Strumptsche Heide ruim anderhalve eeuw geleden is ontgonnen. Een 'dijk' omdat de weg iets hoger lag dan de hei. Ook Haldijk, Zi-

graeck, Krommehoekdreef en Oude Strumptsebaan dateren uit die tijd. Gelukkig heeft de gemeente, onder meer naar aanleiding van een reactie van Amalia op het bestemmingsplan buitengebied, besloten deze assen vanwege de bijzondere cultuurhistorische waarde te bewaren. Dat is ook de voornaamste

reden geweest om de Vossendijk over de volle lengte 'op de wegenlegger' te plaatsen.

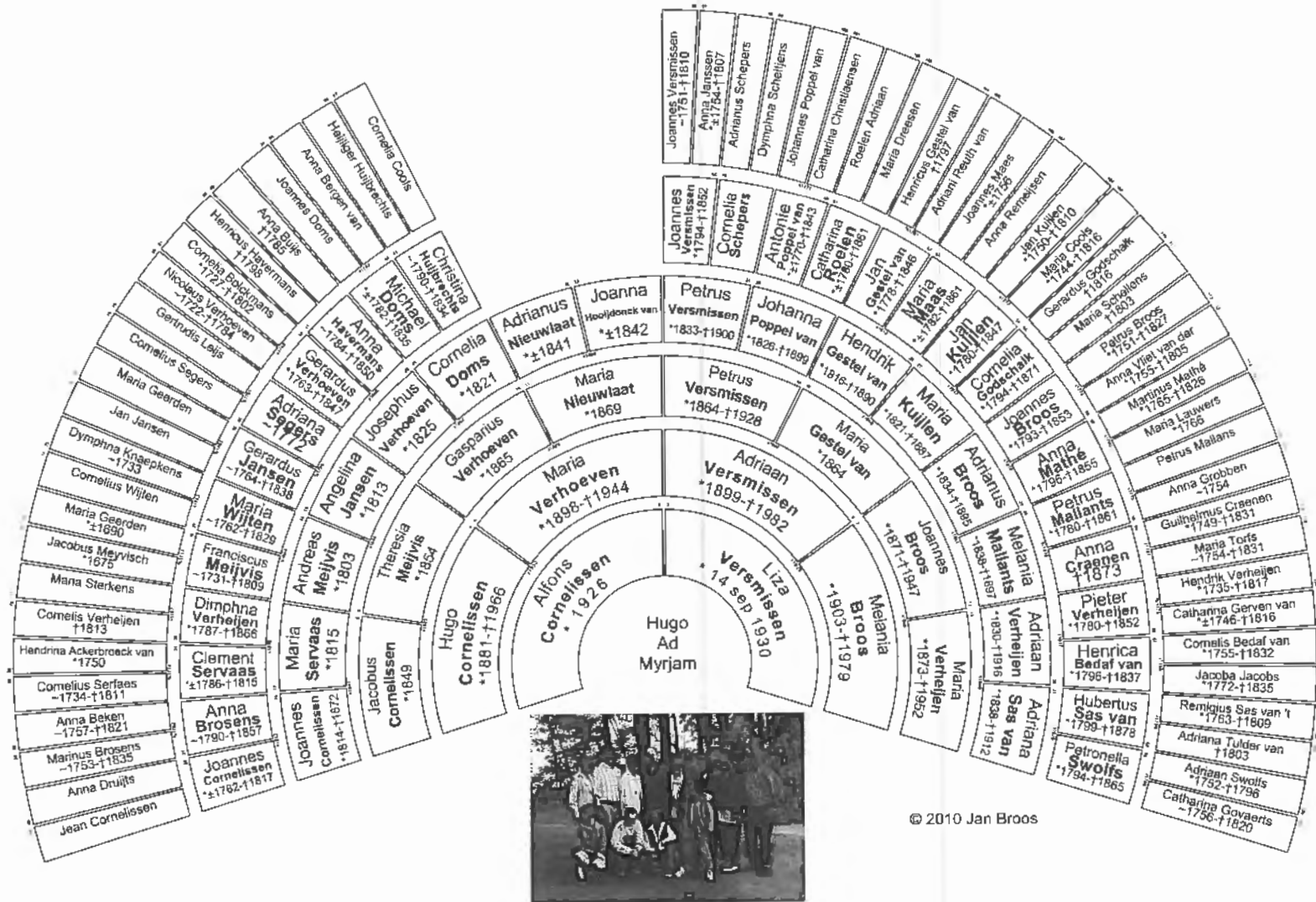
Enkele jaren geleden is het middenstuk tussen Castelsch Baantje en Zigraeck bij een akker getrokken. Afgelopen winter gebeurde hetzelfde met het stuk naar Zigraeck. Daarbij is ook veel van de karakteristieke begroeiing verdwenen.

De werkgroep zandwegen en paden heeft bij de gemeente bepleit dat dit deel van de Vossendijk weer daadwerkelijk op de kaart komt te staan. En in elk geval voor wandelaars toegankelijk wordt. Dit stuk maakt namelijk ook onderdeel uit van het wandelknooppuntennetwerk. Voor wandelaars is het de enige mogelijkheid buiten verharde wegen om naar de Kromme Hoek te lopen.

Wij hopen dat de gemeente de 'openbaarheid' van de Vossendijk tussen Castelsch Baantje en Zigraeck snel regelt, zodat wandelaars niet meer hoeven te twijfelen of ze nu wel of niet de knooppunten kunnen volgen. En beter is geborgd dat de Vossendijk als een as in het landschap bewaard blijft.

Kwartierstaat kinderen Alfons en Liza Cornelissen

© 2010 Jan Broos

Zware tijden

PIET VAN DER FLAES

In 1929 ben ik geboren. Mijn ouders waren een jaar eerder verhuisd naar een woning aan de Bredaseweg, midden in het bos. Een beetje verderop woonde Peet Olieslagers. Ons huis was gebouwd door de Van Puyenbroeken, die later smederijen hadden aan de Singel en op Loveren. Achteraf weet ik dat 1929 geen goed jaar was. Toen brak namelijk de grote crisis uit. Een deel van deze crisisjaren heb ik bewust beleefd. Ik heb dus nog weet van de ellende die de mensen gezien en meegemaakt hebben.

Nieuwe namen

Aan onze kant van de Bredaseweg – dat is links als je uit het dorp komt – waren enige tijd eerder de 'vijf boerderijen' gebouwd. Eerst was de heide, die tot het landgoed van het Hooghuis (nu Gaarshof) behoorde, bebost met dennen. Een nieuwe eigenaar deed al deze bossen af om de stammen als mijnhout te verkopen. De derde eigenaar ontgon de bosgrond om er

landbouwpercelen van te maken. Aannemer Sus Koks van het St. Annaplein kreeg opdracht om op regelmatige afstand vijf gelijkvormige boerderijen te bouwen. Bij elk van die hoeven hoorde ongeveer twaalf hectaren grond. De boerderijen konden gehuurd worden. Er kwamen vooral mensen op af uit andere streken. Zo kreeg Baarle nieuwe familienamen in zijn bevolking, als Floren, Frijters, Roelofs en Verberk.

Zandstormen

Ze troffen het niet, de boertjes die hier hun geluk kwamen beproeven. De grond was heel slecht, droog en onvruchtbaar. Het was tenslotte

nog maar juist ontgonnen oude heide. Daar zat nog geen bouwvoor op want er was nooit humus gevormd. Na het ploegen, zaaien en eggen, lag het losse zand klaar om weg te waaien. Dat gebeurde dan ook veelvuldig. Bij straffe wind hing er dichte stofwolken over de omgeving. Je kon dan geen twee boerderijen ver kijken. Wij hebben het wel meegemaakt dat we niet buiten konden zitten bij mooi weer vanwege dat stof. Je kreeg het er benauwd van. Het kon gebeuren dat de pas gepote aardappelen open en bloot in de zon lagen. De rogge stond dun en de oogsten waren mager

Toen door de crisis de graanprijzen ook nog eens met zo'n twintig procent daalden, was voor veel mensen de kost gewoon niet meer te verdienen.

Voorsprong

Wij hadden met ons bedrijfje in het begin van de jaren dertig van de vorige eeuw niet zo veel last van de crisis. Dat kwam door de uitzonderlijk goede resultaten van de kippenbroederij die mijn vader opgezet had.

Ons bedrijfje hoorde bij de 'Erkende Vermeerderingsbedrijven'. Vanuit het kippencentrum in Barneveld werd er grondig gecontroleerd en voorlichting gegeven.

De boerderij van de familie Michielsens; de meest origineel bewaarde van de vijf

Een zekere Schrijvers – die later naar Zuid-Frankrijk trok – was in onze streek vertegenwoordiger van de Barneveldse organisatie. Wij kregen broedeieren aangeleverd van verschillende legbedrijven. Waar zat nu ons voordeel ten opzichte van andere bedrijven? Dat zat hem in twee Japanners die bij ons langs kwamen als er kuikens uit het ei kropen. Dat waren zeer bekwame seksers. Een sekser moet de kuikentjes sorteren op haantjes en hennetjes. Daarin waren deze twee mannen zeer bedreven. Zij haalden een juiste sortering van

98 procent. Mijn vader kon dat sorteren zelf ook wel maar hij kwam niet verder dan 80 procent. Wie nu bedenkt dat haantjes nauwelijks iets opbrachten, terwijl de hennetjes goed betaald werden, kan begrijpen dat ons broederijtje op voorsprong zat.

Achteraf heb ik wel vernomen dat die Japanners niet alleen hier rondtrokken om kuikentjes te sorteren. Ondergronds rommelde het hier en daar in de wereld. Hitler begon steeds harder te roepen. Ook in het oosten giste het. Deze Japanners zouden van de geheime dienst zijn

om in ons land de militaire situatie te verkennen. Dat rondtrekken van bedrijf naar bedrijf kon hen daarbij wel eens goed van pas komen. De ware toedracht hiervan heb ik nooit kunnen achterhalen.

Uiteindelijk kregen de boeren in de omgeving en ook ons bedrijf te lijden van een nieuwe 'crisis' die ons allemaal trof, namelijk de Duitse bezetting. Inbeslagnames, opeisingen en prijsmanipulaties vormden moeilijk te overleven problemen. Twee zware crises na elkaar werden velen te veel van het goede.

Van 'nen doodskop en anderen hoge nood

FONS WILLEMSSEN

Nou mot ik 't deze keer toch weer 's over gelèèk aander zaaken hebben als aanders. Ik heb genog meegemaakt om over veul verschillende zaaken te kunnen vertellen. In m'n lèèvensverhaal ben ik aongelaand in 1930. Toen was ik een jaor of negen. In diejen tèèd was Lowie van Sas de grafmaaker in Ulicoten. En 't kerkhof laag nog veur de kerk, aon de straot. Maor dè kerhofke begos te klèèn te wörre en de straot te smal. Het kerkbestuur vergaoderde en vergaoderde nog's 'ne keer en toen zou het verplaatst wörre naor achter de kerk. En zo is't'er een schoon rustplaots veur onze overledenen gekamen.

Alles mee schup en kruywaogen

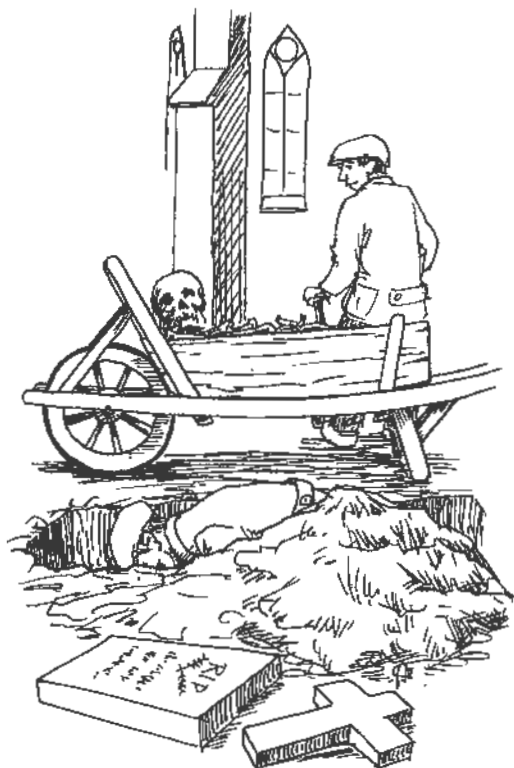
Ge mot weten; onze pa werkte in diejen tèèd énen dag in de week bij Pastoor Moors in den tuin. Hij dee dè heel gère. Maor nou vraogt de pastoor op enen zekeren dag: "Zeg Jaon, wilde gij nie 'ns mee helpen om de graoven te ver-

plaotsen van veur de kerk naor het nieuw kerkhof?" En onze pa zee: "Jawel, meneer pastoor, dè wil ik wel veur u doen". Maor hij docht er toch wel aanders over, want thuis heurde ik'm tegen ons moe zeggen: "Ik kan geen nee zeggen, maor ik stao'der niks op te kèèken". En 't was nie alleen dè't veul werk was en dè alles mee schup en kruywaogen mos gebeuren. Nee, die graoven open leggen, daor zaag'ie tegen op. Dè kunde begrèèpen.

Onze pa was toen drieëndertig jaor oud en in de fleur van z'n lèèven.

Nie goed van

Het werk was een paor daogen aon de gang, toen onze pa op ene middag thuis aon kwaam. Wij zagen 't subiet; hij was er nie goed van. Jao, wè wil'de; Lowie, de grafmaaker, had bij onze pa stiekum op z'ne kruywaogen enen dooskop gezet. Dè dee onze pa zo

zeer. Hij kos daor nie overhenen. Z'n eten smaakte'n'm gewoon nie. Ge meugt gerust weten; onze pa was enen hele goeie mens, heel zaacht van aord. Heel Ulicoten ha gèère mee'm te doen. Veul mensen dochten: Jaon Willemsen hee een hart van goud. Hij kos dees soort grappen dan ook nie gebruiken. Hij zee: "Ik hou wel van een plezierke, maor nie op zo'n manier".

Toch is 'ie nao de middag weer gaon werken en de volgende daogen even goed, want 't was een groot werk. D'r mossen veul graoven overgebracht wörrre. Ook die van de pastoors, net als die van Dingemans, van Van Beijsterveld en van pastoor Ermens. Eerst op 't nieuw kerkhof een graf graoven, dan op 't ouw kerkhof een graf open maoken, de beenderen netjes verzaamelen, wegbrengen en opnieuw begroaven. En zo ging dè veur al die graoven. Maor dè was nog nie alles. De zerken mossen ook mee verhuizen en die wogen wel zo zwaor! Ze zijn d'r lang mee bezig geweest, Lowie en onze pa, maor ze kregen 't klaor en 't nieuw kerkhof laag 'r heel schoon bij

Genen tèèd...

En zo ging alles weer z'nen gewonen gang en werkte onze pa enen dag in de week bij de pastoor in den hof. Dè dee'ie heel gèère. Wij als klèèn mannen, mossen alle daogen naor de kerk. Schoenen waoren veuls te duur, dus in de week droegen wij kompen. Dè ging dan van klepper-de-klep van achter naor veuren deur die kerk en dè galmde dan ook nog's tegen de gewelven! Het was alle mèèrgens toch wel een speктаokel bij ons thuis. Alles mos rap rap om toch maor zeker om zeuven ure in de kerk te zèèn.

Ik ha gewoon genen tèèd om veur de mis nog efkes te piessen. En als die mis dan wè lang duurde, dan zaat ik daor mee een strakke blaos. Zo gaauw als de pastoor gedaon had mee de zegen, vloog ik naor buiten om zo rap meugelijk achter den toren te kunnen gaon staon. Normaal ging dè goed en waar ik elke keer flink opgelucht. Nou stoi ik op enen dag weer eens op m'n vaste plekske en daor vat iemand men onverwaachts bij m'n oor. Verschieten dè'k dee! Het was de pastoor zelf die men betrapte. Ik begreèp nog nie hoe die zo gaauw z'n miskleren uit hee kunnen trekken om men bij m'n oor te komen vatten.

Hij zee: "Fonske, jongen, dè motte gij nie meer doen, hè manneke". En ik vertelde de pastoor heel eerlijk hoe dè zo kwaam dè'k daor zo bezig was en dè 'k anders toch zeker te laot in de mis geweest zou zèèn en ook dè'k't ook nooit nie meer zou doen. En de pastoor zee, dè't'ie 't wel begreep, maor dè'k toch wel mos begreèpen dè't nie goed was wè ik gedaon had en wè't daor tegen die kerk zou wörrre als iedereen dee wè ik dee. Jao, dè begreep ik. En hij zee ook nog dè't'ie 't nie tegen onze pa zou zeggen. Daor waar ik al heel veul blij mee.

Beloofd is beloofd

Ik beloofde nog ene keer dè'k't nie meer zou doen en ik pieste dan ook nie meer tegen den kerktoren. Aachteraf ben ik gewaor gewörrren dè de pastoor het toch tegen onze pa verteld hee. Zonder echt kaod op men te zèèn, zee onze pa een paar daogen nao dè veurval: "Fons, wè hoor ik van de pastoor? Gao'de gij achter den kerktorn staon te piessen? Dè gebeurt

noe meer, hè manneke. Gij staot vort maor wè vruuger op!" Toen begreep ik veur den eerste keer dè ene pastoor ook kan liegen en ik docht, bij ene pastoor is beloofd toch wel heel zeker beloofd. Kèk, daor waar ik nou 's efkes nie goed van.

Tot den andere keer nog eens.

Merkwaardigheden (62)

Lotelingen

ANTOON VAN TUIJL

Bij het ontvangen en inventariseren van schenkingen die Amalia met grote regelmaat ontvangt – zie Arme Amalia – doet zich van tijd tot tijd een merkwaardige samenloop van omstandigheden voor. Schenkingen van verschillende mensen, los van elkaar aangeboden, blijken elkaar soms naadloos aan te vullen.

Een voorbeeld

Op zeker moment krijgen we van Stijn Cools uit Hoogstraten een scriptie waarin hij o.a. de geschiedenis van een grote heideontginning in het zuidwesten van Baarle beschrijft. Enige tijd later vindt Willy Olislaegers op een boekenmarkt een grote kaart waarop de volledige verkaveling van hetzelfde gebied staat. Weer wat later ontvangt Amalia uit een andere bron een boekje waarin een notaris al de percelen van de betreffende kaart beschrijft. Oppervlakten, begroeiing en de koopprijs staan erin vermeld. Schenkingen uit drie verschillende richtingen en van verschillende tijdstippen vormen één geheel en vertellen samen, elkaar aanvullend, een stukje heemgeschiedenis.

Conscience

Tijdens onze twee heemreizen naar Gent kwam de Vlaamse schrijver Hendrik Conscience (1812-1883) heel even ter sprake. Wij keken namelijk even rond op de Vrijdagmarkt en zagen daar o.a. het grote standbeeld van Jacob van

Artevelde. Zijn leven werd beschreven door Conscience om hem uit de vergetelheid te halen na het zelfstandig worden van België. Op de open Heemhuis zondag van juli legden wij onze hele verzameling werken van Hendrik Conscience ter inzage. Eén van zijn bekendste boeken – De Loteling – lag

Een afbeelding uit 'De Loteling'

daar ook bij. Op melodramatische wijze vertelt Conscience daarin het verhaal van een eenvoudige dorpsjongen uit de Kempen die door loting in het leger terecht komt. In 1973 – het Consciencejaar – wordt dit boek, met de nodige aanpassingen verfilmd door Nic Bal en Roland Verhavert.

In dienst door loting

In de tijd van Conscience en ook later nog is elke jongeman in het jaar dat hij twintig wordt oproepbaar voor legerdienst. Vooraf wordt door de militaire autoriteiten bepaald hoeveel rekruten er in het betreffende jaar nodig zijn. Op een zeker moment krijgen de jongens die aan de beurt zijn via de gemeente hun oproep thuisbezorgd. Bij hoge uitzondering kan een jongeman vrijstelling krijgen. De anderen moeten zich op een afgesproken datum melden in het centrum van hun militaire kanton. Daar vindt de foting plaats. Elke jongeman neemt een kokertje waarin een opgerold briefje zit. Daarop staat een nummer. Dan wordt meegedeeld hoeveel rekruten er nodig zijn. Wie een nummer getroffen heeft beneden dat aantal, is ingeloot en moet in dienst. Hij die een hoger getal trok, mag naar huis.

Twee schenkingen

Nu komt de merkwaardige samenhang tussen dit verhaal en twee recente schenkingen. In een map met oude papieren ("Kijk maar of er iets interessants bij zit", zei de schenkster) troffen we een lijst aan met lotelingen uit Baarle-Hertog. Heel bijzonder, omdat ze al sinds 1895 bewaard gebleven is. Van de Heer Jacques Boone

Een handvol houten kokertjes

Het lotnummer stond op een opgerold briefje dat in een kokertje stak

(U kent hem van het onlangs uitgegeven boekje MN7) kregen wij een handvol houten kokertjes, welke dienden als hulsjes voor de lotbriefjes. Zo'n kokertje is zes centimeter lang en in de lengte hol gemaakt, zodat er een opgerold briefje ingestoken kan worden (zie de foto's).

Mooie samenloop

De Heer Boone ontving ze van Mevrouw Thérèse Dierckx-de Casterlé

uit Turnhout. Zij is de dochter van Ferdinand Dierckx, de vroegere arrondissementscommissaris. In die functie was hij bevoegd voor de gemeente Baarle-Hertog en had dus bemoeienis met de rekrutenloting. Het is daarom heel wel mogelijk dat Baarlese jongens deze kokertjes gehanteerd hebben bij het nemen van hun lot.

Laten we ook even kijken naar de lijst van Baarlese lotelingen. Bovenaan staat: Lotelingen van

Lotelingen van 1895

1	Ludovicus van Gool	13	Andreas Willemsen
2	x Adriaan Gulikx	14	Charles Baayens
3	Cornelis Willemsen	15	Ludovicus Barrevoets
4	x Fransus Kokken	16	Corneilus Vucht
5	x Emiel Krols	17	Antoon Kuypers
6	x Fransus Schuurmans	18	Petrus Michielsens
7	x Charles Peerden	19	Constan Segers
8	Hubert van Loon	20	Gerardus van Opstal
9	Ferdinand Versmissen	21	Charles Gillis
10	Johan Wouters		
11	Jozef Voeten		
12	Johan Segers		

Lijst van lotelingen uit Baarle-Hertog

1895. Dan volgen in een vaag, maar regelmatig handschrift de volgende namen.

1. Ludovicus van Gool 2. x Adriaan Gulikx 3. Cornelis Willemsen 4. x Fransus Kokken 5. x Emiel Krols 6. x Fransus Schuurmans 7. x Charles Peerden 8. Hubert van Loon 9. Ferdinand Versmissen 10. Johan Wouters 11. Jozef Voeten 12. Johan Segers 13. Andreas Willemsen 14. Charles Baayens 15. Ludovicus Barrevoets 16. Cornelis Vucht 17. Antoon

Kuypers 18. Petrus Michielsens 19. Constan Segers 20. Gerardus van Opstal 21. Charles Gillis. Voor vijf namen in deze lijst staat een kruisje. Nergens staat vermeld wat dat betekent. Misschien verwijzen ze naar de mannen die ingeloot waren in het jaar 1895.

Inderdaad twee schenkingen met een mooie samenhang. En weer is er een stukje mensengeschiedenis van Baarle aan het licht gekomen, dank zij mensen die aan Amalia denken voordat ze iets weggooiden..

Een vraag. Waar vind ik het antwoord? Smeerplinten, wel of niet terecht bij oude gebouwen?

JES SEEGERS

Wellicht vraagt u zich af wat een smeerplint is. Een smeerplint is een ongeveer vijftig centimeter hoog, met metselspecie bezet onderste deel van buitengevels bij veel oude gebouwen (Foto 1). Het lijkt weer een simpele vraag, waarvoor zo'n plint dient. Een bevredigend antwoord kon ik niet vinden, ook niet bij collega's. Daarnaast had ik over deze kwestie een discussie met de Monumenten Commissie van de Gemeente Baarle-Nassau. Omtrent wel of geen smeerplint stelden zij wel eisen maar konden deze op geen enkele manier onderbouwen. Op dat moment had de Commissie de discussie gewonnen, simpel door te stellen: "wij als Commissie willen het zus en zo hebben en verder geen discussie". Een stelling waar ik mij op geen enkele manier in kon vinden, laat staan mee akkoord gaan.

1. Een voorbeeld van een smeerplint bij een oud huisje in de Baarlese Katerstraat.

Mogelijkheden

Ook in deze heb ik zelf een aantal mogelijke antwoorden gevonden. Zo kan een smeerplint bijvoorbeeld het spatwater van het dak opvangen. In onze regio kende

men de smeerplint terwijl in de Achterhoek voor dit zelfde doel dakpannen tegen de gevel werden gezet. Spatwater veroorzaakt het uit- of kapotvriezen van voegen en stenen, zeker als deze zacht zijn. Daarbij - iets waar waarschijnlijk

2. De voormalige pastorie van Baarle-Nassau heeft een smeerplint.

3. De oude pastorie van Baarle-Hertog had een trasraam met een natuurstenen bovenrand. Hier werd het nuttige en het esthetische verenigd. In het overgebleven koetshuis is dit nog steeds te zien.

veel huisvrouwen zich in konden vinden - geeft het spatwater een smerige groene rand op de stenen onder aan de gevels. Een gladde smeerplint is veel gemakkelijker schoon te houden.

Het voorkomen van het doortrekken van vocht door de gevels is ook een mogelijk doel. Dat geeft namelijk natte schimmelplekken binnenshuis (Foto 2).

Ook het esthetische is een mogelijk doel (Foto 3). Dit is meer een kwestie van persoonlijke smaak. Toch zien wij bij veel oude herenhuizen en dergelijke vanwege het esthetische en het praktische oogpunt plinten uitgevoerd in natuursteen, soms wel tot zeventig centimeter hoog. Vaak zit daar dan een klompenschapper in bij de voordeur (Foto 4). In de aanwezigheid van deze plinten kan ik mij enigszins vinden omdat in dorpen en steden door paarden en de houten wielen met een ijzeren reep smerig spatwater op de gevels terecht kwam. Maar dit was toch niet aan de orde op het platteland bij de boerderijen. Anderzijds zien wij dat bij veel oude kasteeltjes, kerken enz. geen smeerplint aanwezig is.

Een bevredigend antwoord kon ik niet vinden, wel kom ik tot de conclusie dat het een diepere achtergrond moest hebben.

Noodoplossing

Onderzoek is dus nodig. Maar waar vind je in dit geval het juiste antwoord? Een studieboek van rond 1900 van de Technische Universiteit Delft, faculteit Burgerlijke Bouwkunde, gaf uitsluitel op mijn vraag. Historisch gezien horen smeerplinten op oude gebouwen niet thuis. Het is een noodmaatregel en een antwoord op construc-

4. Een natuurstenen trasraam met een klompenschrapper rechts naast de voordeur.

tiefouten die op hun beurt weer voortkwamen uit het najagen van winstbejag.

De vraag moet gesteld worden: op welke manier werd historisch ge-

zien het optrekken of het doortrekken van vocht in baksteenconstructies voorkomen? Men voorkwam dit door het gebruik van hardgebakken steen, de zogenaamde klinkers, in samenhang met een niet water

doorlatende specie. Hiervoor paste men het z.g. trasraam toe (Foto 5). Dit trasraam liep door onder alle muren, dus ook de binnenmuren, en bestond uit minimaal zes lagen metselwerk onder en boven het vloerpeil en werd dus gemetseld van klinkers en sterk hydraulische mortel. Bij de kelders werkte men met dezelfde materialen, meestal uitgevoerd bij de wanden in steens werk met een klamp tegen de buitenzijde. Dezelfde materialen werden ook voor de keldervloeren gebruikt waarbij de vloeren wel een dikte tot vijftig centimeter toe konden hebben. In deze keldervloeren werden gewelven in omgekeerde vorm toegepast om de druk van het grondwater op te vangen.

De klinkers waren over het algemeen geen probleem. Door goede sortering bij de plaatselijke steenfabriekjes waren deze voldoende

5. Het vroegere café de Veehandel in Ulicoten heeft een trasraam. Het huis rechts heeft een smeerplint.

voorhanden. Het probleem zat bij de gebruikte metselspecie, de zogenaamde trasmortel. Daarbij werd voor de waterdichtheid tras toegevoegd als bindmiddel. Dit tras is in 1682 uitgevonden door de Nederlander van Santen. Tras is het fijngemalen materiaal van droge tufsteen, ook bekend als duifsteen of duifsteen. Deze tufsteen is vergelijkbaar met de mergel uit Limburg, o.a. de grondstof voor cement. Tufsteen is grauwer van kleur als mergel en meer verontreinigd door vulkanische as en puimsteen. Deze steensoort heeft de eigenschap geen water meer op te nemen, na eenmaal gedroogd te zijn. Door het vermalen van deze steen wordt deze eigenschap vergroot, waarbij de regel is: hoe fijner de maling hoe sterker deze eigenschap.

De tufsteen voor onze regio kwam voornamelijk uit steengroeven in Duitsland. De bovenste lagen waren zo zacht dat deze door ze te zeven al te verpulveren waren tot geelkleurige tras. Helaas was de waterwerende werking bijna nihil. Diepere lagen waren zo hard dat zij alleen nog met steenbrekers en vervolgens met koldermolens tot grauw- blauwkeurig tras te verwerken waren. Deze tras had dus een hoge hydraulische eigenschap. Hier lag de oorzaak van alle problemen. Uit winstbejag is men vooral gele en dus goedkope tras gaan vermengen met een klein percentage van de grauwe maar dure tras om een donkerder kleur te verkrijgen. Vervolgens is dit tras vanuit Duitsland op de markt gebracht, zogenaamd als het beste tras en uiteraard tegen de hoogste prijs. 'Woekerwinsten' veroorzaakten ook toen al nadelige gevolgen.

6. Ons eigen Heemhuis heeft een natuurstenen trasraam.

Fout mengsel

De leveranciers van tras hebben deze praktijken decennia lang vol weten te houden totdat men in Nederland eindelijk ontdekte waardoor kelders niet meer waterdicht te krijgen waren en waarom alle muren die met de grond in aanraking kwamen vocht- en schimmelplekken gingen vertonen. Het kwaad was echter geschied en Nederland zat met problemen die grote financiële gevolgen hadden. De kelders waren enigszins te repareren door het aanbrengen van klampstenen (op hun kant gemetselde stenen) met een één duims (plm. 2,7 cm.) dikke voeg tussen

de klamp, de muren en vloeren. Voor de voeg gebruikte men uiteraard wel een goede hydraulische trasmortel. Om het optrekken van vocht en het doordringen van spatwater te voorkomen bij opgaande buitenmuren, werd gekozen voor het aanbrengen van smeerpinten als reparatie middel. Uiteraard werd ook hier goede hydraulische trasmortel toegepast. Deze manier van repareren heeft men op sommige plaatsen ook aan de binnenzijde toegepast. Het probleem was gedeeltelijk verholpen, daar de vochtplekken zich in mindere mate hoger in de opgaande muren gingen manifesteren.

Buiten het esthetisch oogpunt, stel ik dus dat smeerpinten een noodoplossing zijn en dus niet op oude woningen in ons dorp of de omliggende boerderijen thuis horen. Wel moet ongeveer de onderste halve meter van het metselwerk een donkere uitstraling hebben door het gebruik van donkere klinkers en donkerkleurige voegen van de trasmortel wat naar mijn mening ook al een mooi esthetisch effect geeft. Boven deze halve meter moet het metselwerk lichter zijn door het gebruik van zachtere steen en lichte voegen van kalkspecie (Foto 6). Zowel trasmortel als kalkmortel behoren beide tot de taai blijvende mortelsoorten die enige werking van metselwerk toestaan zonder dat er scheurvorming optreedt.

De financiële problemen vanwege de 'woekerwinsten' en slechte kwaliteit tras waren voor de Nederlandse samenleving rond 1800 zo groot dat er door de Rijksoverheid destijds beëdigde trascontroleurs aangesteld zijn. Kort voor 1900 zijn deze weer afgeschaft. Een van de redenen hiervoor was dat men de productie van tras in Nederland zelf ter hand genomen had. Door betere droging en menging vooraf van de ruwe materialen wist men een kwaliteit te bereiken die stukken beter was dan het oorspronkelijke tras. Vooral Dordrecht verwierf in korte tijd op dit gebied grote bekendheid binnen Europa. Dit betekende dat Nederland van een importerend land van tras, in korte tijd de grootste exporteur werd van dit bindmiddel binnen Europa. Opvallend dat een dergelijk probleem van 'woekerwinsten' met grote financiële gevolgen, zich in onze jonge geschiedenis nog een keer voordoet bij het zogenaamde 'betonrot'.

Tufsteen als steensoort voor metselwerk

De Romeinen hebben deze steen al op grote schaal toegepast voor hun bouwwerken, meestal in samenhang met het zogenaamde bak- of kistsysteem. Hiervoor werden op enige afstand van elkaar met op maat gekapte blokken tufsteen tien tot twaalf centimeter dikke muurtjes gebouwd. Vervolgens werd tussen deze muurtjes beton gestort. De beton had een samenstelling van grove en fijne stukken natuursteen vermengd met scherp zand en het bindmiddel cement op basis van kalkmergel. Een opmerkelijk detail hierbij is dat de Romeinen het bindmiddel cement toen al kenden. Na het instorten van het Romeinse Imperium is deze kennis verloren gegaan om

na zo'n 900 jaar weer herontdekt te worden. Dat de Romeinen hier succesvol in waren kan men terug vinden in alle Romeinse bouwwerken zoals die heden ten dage nog in Europa staan. Opvallend is ook, dat de oude indianenculturen in Zuid en Midden Amerika exact dezelfde techniek gebruikten voor de bouw van hun Tempels, alleen hun bindmiddel hierbij was op basis van kalk in plaats van cement.

Een mooi voorbeeld van het gebruik van tufsteen als bouw materiaal, vinden wij bij ons in de buurt in het mooie dorp Oirschot. Vlak bij de markt staat nog een oud gebouw, opgetrokken in tufsteen (Foto 7). Het werd in het verleden gebruikt voor verschillende doeleinden. Nu dient het als Protestantse Kerk.

7. Het tufstenen kerkje van Oirschot.
(bron www.thuisinbrabant.nl)

Arme Amalia (69)

ANTOON VAN TUIJL

Tot onze vreugde kunnen we ook nu weer melding maken van een aantal schenkingen. Daar zijn enkele heel bijzondere zaken bij (Zie bijvoorbeeld ook de rubriek 'Merkwaardigheden'). We zetten onze aanwinsten even op een rijtje.

Wij ontvingen de oorkonde die Anna Gulickx-Koks van Amalia kreeg toen ze tot erelid benoemd werd. Haar document hangt inmiddels in Bidoc – Vijf cassettebandjes met geluidsopnamen van liederen, voordrachten en lezingen – Het boek 'Dag Ouwe Tijd' – Een stafkaart uit 1900 op linnen – Het genealogische boekwerk 'Ons familie Jans(s)en' – Enkele boeken, kerkboekjes en zangbundels – Twee Mariabeeldjes, waarvan een in een rijk versierd muurkapelletje – Een set boekbindersspullen – Een album, gevuld met kunstkerstkaarten en een, gevuld met bidprentjes – Twee ingelijste panelen, waarop afbeeldingen van de Heilige Harten van Jezus en Maria. Afbeeldingen en teksten zijn uitgevoerd in zeer

fijn uitgeknipt haverstro (dat heeft een mooie goudkleur) – Een bedieningsstel (staand kruisbeeld met twee kaarsenstandaards, gebruikt bij de toediening van het Heilig Oliesel) – Twee kadasterkaarten uit 1906, gebruikt bij de verkoop van percelen aan de Schootsenhoek en in de Castelresche Heide – Een geborduurd 'Onze Vader' – Een juten zak van het merk A&O – Een Baarles carnavalsembleem uit 1968 – Enkele kerk- en gebedenboeken – Een pijpje garen met daarin een gebruiksaanwijzing voor het juiste gebruik van elastic – Enkele oude foto's – Enkele

Brabantse boeken

Religieuze voorstelling in stro

bidprentjes – Een borduurpatroon – Het boekje 'De Kempische Boerderij' – Een imkerpijp (gebruikt om bij het controleren van de bijenkorf- of kast de bijen met rook op afstand te houden) – Een sigarenkistje van het Baarlese merk 'Corona Grande' van A. Loots – Twee kaarten over het bodemgebruik in 1850 en in 1975 – Een grote partij geschiedkundige en heernkundige boeken (Mooie aanwinsten voor Bidoc!) – Een grote verzameling oude tot zeer oude paperassen en documenten – 9 houten kokertjes, waarin de lotnummers gestopt

werden bij de loting voor het leger in vroeger tijden.

De goede gevers zijn: Frans Tuij-
telaars – Jacqueline Jansen-van
Gool – Gust Haagen – Familie Van
Woensel – Mevrouw Van de Rakt –
Jos Rijvers – José van Gestel (via
Tiest Hurks) – Mevrouw Willem-
sen-Van Vugt – De heer Gulickx –
Wim Frijters – Familie Landman –
De Heer Jacques Boone – De Heer
Frans Muësen.

Alle schenkers ontvangen onze
hartelijke dank.

Bijenpijp en sigarenkistje

Activiteitenkalender

september t/m december 2010

Zondag 5 september

Open huis in het heemhuis van 10.30 tot 13.30 uur en presentatie heemkalender 2011

Zaterdag 11 september

Fietstocht 'Op zoek naar monumentale panden.' Vertrek 13.30 uur aan het Heemhuis

Zondag 3 oktober

Open huis in het heemhuis van 10.30 tot 13.30 uur

Donderdag 14 oktober

Presentatie van het boek 'Straten met een verhaal'. *Van Akkers tot*

Zondereigensebaan in woord en beeld. Aanvang 19.30 uur in de aula van het Cultureel Centrum

Zaterdag 23 oktober

Lange herfstwandeling o.l.v. Antoon van Tuijl. Vertrek 9.00 uur aan het Heemhuis

Zondag 7 november

Open huis in het heemhuis van 10.30 tot 13.30 uur

Dinsdag 23 november

Fotopresentatie op een groot scherm 'Den Goeien Ouwe Tijd' van fotograaf Martien Coppens en

andere foto's uit ons verenigingsarchief. Aanvang 19.30 uur in de aula van het Cultureel Centrum

Zondag 5 december

Open huis in het heemhuis van 10.30 tot 13.30 uur

Donderdag 16 december

Kerstviering om 19.30 uur in de aula van het Cultureel Centrum in Baarle

Dinsdag 28 december

Winterwandeling onder leiding van Antoon van Tuijl. Vertrek om 9.00 uur vanaf het Heemhuis

Tijdens onze fietstocht 'Op zoek naar monumentale panden' op 11 september a.s. staan we bij deze mooie boerderij wat langer stil

Ad Haneveer

- Timmerwerken
- Rolluiken
- Zonwering

Wickenweg 15, 2387 Baarle-Hertog

Telefoon 014 699 176 of 0032 14 699 176

KBC

Bank & Verzekering
KBC Baarle-Hertog

Maatwerk

voor
elke cliënt

Mr. J.F.M. Bolscher
Netwerk Notarissen

Generaal Maczeklaan 40
5111 XC Baarle Nassau
T (013) 507 87 45
E notaris@bolscher.knb.nl

www.notarisbolscher.nl

Onbegrensde mogelijkheden

In het grensgebied van Nederland en België ligt Baarle-Nassau. Hier vindt u Koninklijke Drukkerij Em. de Jong: specialist in drukwerk voor de retail. Het familiebedrijf werd opgericht in 1906 en groeide uit tot één van de belangrijkste en meest omvangrijke drukwerkspecialisten van Europa. Van digitaal drukken tot vellenoffset op klein en groot formaat, rotatie-offset: heat-set- en krantenrotatie. Bij Koninklijke Drukkerij Em. de Jong vindt u alles onder één dak. Een succesvolle filosofie, die aansluit op de vraag van alledag. Betrouwbaar, snel en hoge kwaliteit tegen de scherpst mogelijke prijs.

**Koninklijke
Drukkerij Em. de Jong**

Visweg 8
Postbus 8
www.emdejong.nl

5111 HJ Baarle-Nassau
5110 AA Baarle-Nassau
drukkerij@emdejong.nl

088-6655555
Fax 013-5079100
014 - 690324